

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav pro dějiny umění

Bakalářská práce

Jakub Choc

Stavitel Wolfgang Braunbock

Architect Wolfgang Braunbock

Mimořádné poděkování za vedení práce, inspiraci a bezmeznou trpělivost patří Ing. Petru Mackovi, Ph.D., nebýt vaší podpory, tato práce by nikdy nevznikla. Za pomoc s historickými prameny a za trvalý přístup do chodovského kostela děkuji Miloši Bělohávkovi. Stejně tak děkuji všem duchovním a správcům objektů, jenž jsem mohl při výzkumu navštívit. Mgr. Kateřině Adamcové, Ph.D. děkuji za rady a pomoc při analýze sochařských prací. Největší dík však patří mé rodině, hlavně mojí mamince.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 2. 12. 2019

.....

Jakub Choc

Abstrakt

Bakalářská práce se detailně věnuje architektonickému dílu Johanna Wolfganga Leonharda Braunbocka. Cílem práce je zmapovat působení tohoto regionálního tvůrce vrcholného baroka v západních Čechách. Pomocí terénního průzkumu jednotlivých staveb a důkladnou stylovou analýzou se snažíme vytvořit základní monografický přehled o Braunbockově díle. Tento přístup pak práce konfrontuje s doposud vydanou uměnovědnou literaturou na toto téma. Stavitel Wolfgang Braunbock je v rámci bakalářské práce představen ve vší komplexnosti a v dobových souvislostech.

Abstract

The bachelor's thesis provides a detailed analysis of Johann Wolfgang Leonhard Braunbock's architectonic work. The thesis aims to explore the activities of this regional author, who worked during the height of the Baroque era in Western Bohemia. Based on the field research of the individual buildings and a thorough style analysis, the author of the thesis presents a basic monographic overview of Braunbock's work. This approach is confronted with the extant specialist literature on the topic. The thesis provides a comprehensive introduction to Wolfgang Braunbock's work as a builder, within the context of the period he lived in.

Klíčová slova

barokní architektura, Wolfgang Braunbock, Mistr Wolf z Teplé, Kryštof Dientzenhofer, sakrální architektura 18. století, Johann Wolfgang Leonhard Braunbock

Keywords

baroque architecture, Wolfgang Braunbock, Mistr Wolf z Teplé, Kryštof Dientzenhofer, 18th century sacral architecture, Johann Wolfgang Leonhard Braunbock

Obsah

<u>Obsah</u>	4
<u>Úvodem</u>	5
<u>Předchozí bádání a použitá literatura</u>	7
<u>Život Wolfganga Braunbocka</u>	10
<i>Mládí, školení a první zkušenosti</i>	10
<i>Polírem na dientzenhoferovských zakázkách a první vlastní práce</i>	13
<i>Vlastní tvorba W. Braunbocka</i>	21
<u>Katalog staveb s podílem W. Braunbocka</u>	32
<i>Stavby realizované dle cizích plánů</i>	32
Klášterní areál, Teplá	32
Poutní areál, Chlum Svaté Máří	34
Špitální kaple Nejsvětější Trojice, Teplá	37
Kostel sv. Jana Křtitele, Úterý	38
Zámek s hospodářským dvorem, Krukanice	39
Hospodářský dvůr se zámečkem, Hamrníky	41
<i>Stavby realizované dle vlastních plánů</i>	44
Kostel sv. Jana Křtitele, Skalná	44
Zámek, Bečov	46
Sloup se sousoším Nejsvětější Trojice, Locket	47
Kostel sv. Petra a Pavla, Mnichov	49
Kostel Nanebevzetí Panny Marie, Kynšperk	51
Kostel sv. Václava, Locket	53
Kostel sv. Vavřince, Chodov	55
Radnice, Mnichov	57
<i>Další možná autorství</i>	59
<u>Závěr</u>	62
<u>Shrnutí</u>	67
<u>Résumé</u>	68
<u>Literatura a použité zdroje</u>	70

Seznam obrazových příloh a jejich zdrojů

Obrazová příloha

Úvodem

Přelom 17. a 18. století v karlovarském regionu má specifické postavení v rámci dějin vrcholně barokní architektury v Čechách. Karlovarsko, oblast daleko od pražského uměleckého centra, navíc s relativně malým počtem objednavatelů, trpělo v poslední čtvrtině 17. století kvalitativním úpadkem místní architektonické tvorby. Výrazně vyšších kvalit dosahovaly jen jednotlivé architektonické zakázky objednané převážně u pražských architektů. Tyto umělecké „importy“ byly ve srovnání s místním prostředím, odkázaným na drobné zakázky často bezejmenných tvůrců, učiněným zjevením. Architektonické realizace pražských stavitelů jsou také těmi nejčastějšími zástupci barokní architektury na Karlovarsku, které najdeme v odborné literatuře. Koneckonců, jejich autory považujeme za přední tvůrce na poli barokní architektury v Čechách.¹

Mezi tyto výjimečné umělecké importy na území dnešního Karlovarského kraje patří jistě práce Abrahama Leuthnera v zámeckém areálu v Ostrově nad Ohří, trojiční kostel Giovanniho B. Alliprandiho v Andělské Hoře, nebo mariánský kostel Františka M. Kaňky ve Svatoboru. Největší zásluhu na architektonickém bohatství karlovarského regionu má však stavitelská dvojice otec-syn, Kryštof a Kilián I. Dientzenhoferové. Právě tvorba Kryštofa a Kiliána I. Dientzenhoferů zanechala v regionu několik význačných památek, které odborná literatura běžně řadí do „zlatého fondu“ vrcholně barokní architektury na našem území. Realizace kostela sv. Kláry v Chebu, poutního areálu křižovníků s červenou hvězdou v Chlumu sv. Máří nebo chrámu sv. Máří Magdalény v Karlových Varech formují dodnes povědomí o barokním architektonickém dědictví Karlovarska.

Právě tyto umělecké importy měly zásadní vliv při utváření domácí tradice místní vrcholně barokní architektury. Do té doby „bezzubé“ prostředí² příhraniční oblasti dostalo v těchto

---

¹ O zařazení západočeské, a tedy i karlovarské, barokní architektury do kontextu dějin umění se důkladně postarala V. Naňková. Ve své stati uvádí i základní příčiny a regionální specifika (viz NAŇKOVÁ 1980). Naposledy ke stejnému tématu K. Kuča a L. Zeman (viz KUČA/ZEMAN 2006).

² Architektonická tvorba na území dnešního Karlovarského kraje v druhé a třetí třetině 17. století je do značné míry na kvalitativně nízké úrovni, nemalou roli při tom sehrálo i minimum zakázek. Mezi nejčastější úkoly raně barokních architektů patřila práce na opevňování měst (např. Cheb), případně jednoduché zámecké stavby, kompozičně často ještě pozdně renesančního charakteru (např. Sokolov, Nejdek). Jednou z mála významnějších architektur, kterou lze zasadit do kontextu soudobých tendencí je areál kapucínského kláštera v Sokolově. I tato realizace je však z podstatné části uměleckým importem, jelikož byla vystavěna dle univerzálních řádových parametrů (Více viz MACEK/EBEL 1987).

mimořádných realizacích impuls pro vznik místní stavitelské tradice, která byla díky stykům s pražským prostředím na překvapivé úrovni oproti době předchozí.

Právě z okruhu řemeslníků blízkým Kryštofu Dientzenhoferovi a jeho bratrům, tvořícím především za hranicemi v Bavorsku, vzešel stavitel Johann Wolfgang Leonhard Braunbock. Tento stavitel, pracující od 90. let 17. století po boku Kryštofa Dientzenhofera na jeho západočeských stavbách, se následně usadil v Teplé na Karlovarsku a odtud řídil poměrně rozsáhlý stavební podnik. Ten byl z počátku prodlouženou rukou pražského Dientzenhofera. Později se Braunbock osamostatnil a realizoval i řadu vlastních staveb, v kontaktu s rodinou Dientzenhoferů však zůstal až do své smrti.

Vzhledem k dosavadním rozdrobeným informacím o postavě stavitele Braunbocka, které byly vyvádány v rámci širěji zaměřených výzkumů,³ je hlavním cílem této práce zkompletovat znalosti o životě a díle Wolfganga Braunbocka a pomocí stylové analýzy uchopit Braunbockovy stavby jako skupinu, která poslouží k lepšímu poznání regionální architektury přelomu 17. a 18. století. Poznatky o samotných stavbách byly získány především v terénu, případně z dosavadních výzkumů a odborné literatury. I přes velkou výpovědní hodnotu, kterou nám poskytuje samotná tvorba autora a případná srovnání s dobovou architekturou, zůstávají mnohé informace především o životě Wolfganga Braunbocka neznámé. V budoucnu by tak pro prohloubení znalostí na toto téma bylo vhodné odborné provedení cíleného archivního výzkumu a nového kritického zhodnocení již známých dobových pramenů. V této oblasti byl v poslední době sice projeven jistý posun díky aktivitě historika M. Bělohlávka⁴ nebo kolektivu autorů, jenž vypracoval SHP poutního areálu v Chlumu sv. Máří.⁵ Avšak i tyto archivní průzkumy jsou zaměřeny na konkrétní stavby, nikoliv na tvůrce a jeho život.

---

³ Jedná se především o výzkum pro potřeby řady uměleckohistorických topografických publikací. Braunbockovi se částečně věnovali i badatelé ve studiích týkajících se Kryštofa Dientzenhofera a jeho okruhu. Více viz kapitola *Předchozí bádání a použitá literatura*.

⁴ Miloš Bělohlávek je městským historikem v Chodově, jeho archivní nálezy se tak týkají pouze chodovského kostela sv. Vavřínce (viz BĚLOHLÁVEK 2015, BĚLOHLÁVEK 2018).

⁵ BACHTÍK/MACEK/OULÍKOVÁ/PRIKNEROVÁ 2016.

Předchozí bádání a použitá literatura

Informace o životě a tvorbě stavitele Braunbocka jsou v dnešní době poměrně roztroušené napříč odbornou a populárně naučnou literaturou. Jelikož se tato práce zabývá monograficky daným tématem poprvé, bylo zapotřebí shromáždit tyto často pouhé zmínky o architektově působení z různých zdrojů. Literatura, ze které bylo možné čerpat, není nikterak obsáhlá a informační hodnota některých knih není navíc příliš vysoká. Vzhledem k malému zájmu o postavu W. Braunbocka mezi historiky umění, byla většina znalostí často opisována, a tak mnohá, především regionální, literatura často opakuje ty samé základní údaje jako starší spisy.

Postava stavitele Braunbocka nebyla nikdy úplně neznámá. Informace o existenci architekta byla uchována v paměti obyvatel regionu, proto jeho jméno můžeme s většinou realizací spojit již v literatuře 18. a 19. století. Především topografické práce J. Schallera⁶ a V. Prökla⁷ přináší základní přehledy informací, a tedy i první zprávy o autorství některých Braunbockových staveb. Ještě během 19. století se jméno Wolfganga Braunbocka objevuje také v první velké syntéze barokní architektury. *Geschichte des Barockstiles ...* C. Gurlitta uvádí stavitele v kontextu části zabývající se Kryštofem Dietzenhoferem. Braunbock je zmiňován jako stavitel klášterního konventu v Teplé, kde pracoval dle Dietzenhoferových plánů. Chybná je však identifikace Braunbockova rodiště jako Misbach v Horní Falci.⁸

Novější bádání o postavě Wolfganga Braunbocka můžeme rozdělit do několik tematických skupin. Braunbockovo jméno nalezneme v rámci slovníkové literatury, uměleckohistorických topografických publikací a literatury regionálního zaměření. Další tematickou skupinou, které lze nalézt dílčí, ale často podstatné a nové poznatky, je literatura zaměřená na tvorbu Kryštofa Dietzenhofera a okruhu umělců, kteří pracovali pod jeho vlivem. V neposlední řadě pak byla tvorba W. Braunbocka zahrnuta i do několika mála syntéz o barokní architektuře.

Nejstarší slovníkové heslo „Braunbock“ má na svědomí německý historik umění a encyklopedista H. Vollmer.⁹ Nicméně jeho heslo v rámci slavného slovníku profesorů

---

⁶ SCHALLER 1785.

⁷ PRÖKL 1877.

⁸ GURLITT 1889, 205.

⁹ Hans VOLLMER: Braunböck. In: Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart IV. Leipzig 1910, 551.

Thiemeho a Beckera je pouhým přepisem starší Gurlittovy informace. V českém prostředí se pak Braunbock objevuje ve slovníku P. Tomana¹⁰ z roku 1947. Hlavní zásluhu na kvalitním encyklopedickém hesle má však V. Naňková, která vytvořila heslo nejprve pro německý *Allgemeines Künstler-Lexikon*¹¹ a následně českou verzi hesla pro *Encyklopedii architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*.¹²

V rámci uměleckohistorických topografií je třeba zmínit především práce A. Gnirse, který během 30. let minulého století zmapoval památky ve většině regionu a vydal dva uměleckohistorické soupisy,¹³ třetí pak zanechal v rukopise.¹⁴ Právě jeho archivní průzkum je základem, z něhož později čerpá většina topografické a regionální literatury, včetně *Uměleckých památek Čech*.¹⁵ Specifickým tématem je zapojení W. Braunbocka do stavby dvou monumentálních trojičních sloupů. Tímto tématem, včetně možného Braunbockova autorství architektonické části sloupu v Lokti, se zabývali L. Kozák¹⁶ a v poslední době K. Adamcová.¹⁷

Regionálně zaměřená literatura většinou kompiluje starší informace nalezené povětšinou Gnirsem, případně pracuje se slovníkovou literaturou. Tato regionální literatura je mnohdy zpracována pouze populárně naučnou formou. V poslední době však vychází i práce badatelského charakteru, které přinášejí některé nové informace z archivních pramenů, které Gnirs nestihl nebo nemohl zpracovat. Jde především o práce Z. Černého,¹⁸ V. Prokopa a L. Smoly.¹⁹ Podstatné nové informace přinesly také historické průzkumy několika památek regionu, které výrazně upravily pohled na autorství (případně podíl na autorství) u některých staveb,²⁰ velkou roli zde hrály především archivní průzkumy historika P. Zahradníka.

Během 70. let se W. Braunbock dostává poprvé do hledáčku plnohodnotné uměnovědné literatury. V té době probíhající diskuse, na téma autorství radikálně dynamické skupiny

---

¹⁰ TOMAN 1947, 94.

¹¹ NAŇKOVÁ 1996, 15.

¹² NAŇKOVÁ 2004a, 80sq.

¹³ GNIRS 1927. GNIRS 1932.

¹⁴ GNIRS 1996.

¹⁵ UPČ 1977. UPČ 1978. UPČ 1980. UPČ 1982.

¹⁶ KOZÁK 1955. KOZÁK 1961.

¹⁷ CÍRGLOVÁ 2000. ADAMCOVÁ/NEJEDLÝ/SLÍŽKOVÁ/ZAHRADNÍK 2004.

¹⁸ ČERNÝ 2011. ČERNÝ 2013.

¹⁹ PROKOP 1997. PROKOP/SMOLA 2009. PROKOP/SMOLA 2014.

²⁰ ZAHRADNÍK 2011. RYŠAVÝ 2019.

kostelů, do sebe zahrnula i práce Wolfganga Braunbocka. Zastánci autorství J. B. Santiniho, jako například A. Jirka nebo E. Řehová, v některých svých statích²¹ analyzují stavby na západě Čech a interpretují prameně doložená autorství K. Dientzenhofera a W. Braunbocka. Na základě přehnaně ambiciózní stylové analýzy²² se tak některé stavby prováděné, nebo dokonce navržené W. Braunbockem dostávají do seznamů realizací přisuzovaných J. B. Santinimu.

Tyto články vyvolaly poměrně silnou reakci ze strany badatelů, kteří za autora radikálně dynamické skupiny považovali Kryštofa Dientzenhofera. Mezi hlavní odpůrce Antonína Jirky patřila od počátku V. Naňková, která především díky archivní rešerši loketského archiváře H. Zimmermanna znovu kriticky zhodnotila většinu pramenů a teze A. Jirky odmítla.²³ Také další badatelé z této skupiny, jako M. Vilímková,²⁴ či M. Horyna,²⁵ se ve svých pracích dotýkají tématu tvorby W. Braunbocka. Je potřeba však zmínit, že jejich výzkumy byly primárně zaměřeny na život a tvorbu K. Dientzenhofera, W. Braunbock tak v této literatuře vystupuje jen ve zmínkách u staveb, které pro Dientzenhofera realizoval.

O zasazení tvorby Wolfganga Braunbocka do kontextu barokní architektury západních Čech se pokusila opět V. Naňková ve svém článku pro časopis *Umění*. Ve stati ale především cituje již známé informace, a navíc se Braunbockově práci pro nedostatek informací záměrně vyhýbá.²⁶ O podobné shrnutí regionální barokní architektury se pokusily naposledy i K. Kuča a L. Zeman.²⁷ Jejich práce ale nenaplnuje ani standardy nastavené předtím V. Naňkovou. Poprvé je tak Wolfgang Braunbock plně zasazen do kontextu příběhu vrcholně barokní architektury až v syntéze P. Macka²⁸ z roku 2015. Západočeský stavitel je zde poprvé komplexně analyzován a uveden do souvislostí a celkového pohledu na architektonické proudy první třetiny 18. století.

---

²¹ ŘEHOVÁ 1971. JIRKA 1973. JIRKA 1974.

²² Především závěry A. Jirky se často opírají pouze o stylovou analýzu konkrétních detailů, a nikoliv celkové struktury. Jirkovy práce přistupují k otázkám Dientzenhoferovým a Braunbockovým autorstvím a priori negativně. Nelze také opomenout, že závěry jeho stylové analýzy jdou v některých případech přímo proti archivním dokladům, které Jirka buď nezmiňuje vůbec, nebo je dezinterpretuje.

²³ NAŇKOVÁ 1976, 138.

²⁴ VILÍMKOVÁ 1986.

²⁵ HORYNA / KUČERA 1998. Dientzenhofer 2005.

²⁶ NAŇKOVÁ 1980, 45.

²⁷ KUČA/ZEMAN 2006.

²⁸ MACEK 2015.

Život Wolfganga Braunbocka

Mládí, školení a první zkušenosti

První část života Wolfganga Braunbocka je dosud archivně neprobádanou kapitolou.²⁹ S výjimkou několika základních údajů může pouze usuzovat, kde v prvních 25 letech svého života Braunbock pobýval a jakou činnost rozvíjel. Narodil se pod jménem Johann Wolfgang Leonhard Braunbock v hornobavorském Miesbachu, a to někdy okolo roku 1665.³⁰ Nejčastěji používá křestní jméno Wolfgang, někdy je v pramenech uváděn i jako Wolf. Až do roku 1691, kdy je jeho jméno poprvé uváděno v pramenech kláštera premonstrátů v Teplé, jsou nám jeho starší osudy neznámé. Přesto se však můžeme alespoň hypoteticky pokusit vymezit základní charakteristiku období jeho mládí. Paralelou mohou být první léta života Kryštofa Dientzenhofera, který pocházel ze stejné oblasti na hranicích Horního Bavorska a Rakouska a s Braunbockem jej pojily dlouholeté pracovní vztahy a patrně i přátelství.

Milada Vilímková³¹ hovoří o oblasti, ve které Wolfgang Braunbock a o deset let starší Kryštof Dientzenhofer vyrůstali, jako o podhorském regionu, s osamocenými zemědělskými usedlostmi, kde hlavní obživou obyvatel byl chov dobytka. Podhoří Alp nemohlo uživit tehdy běžné početnější rodiny, a tak mladší potomci hledali zaměstnání v řemesle, často zednickém. Lze předpokládat, že stejný osud jako Dientzenhofera a jeho bratry, taktéž vyučené stavitele, potkal i Braunbock. Po základním vzdělání, které mohl získat v některé z farních škol v okolí,³² tak pravděpodobně nastoupil k některému z místních zednických mistrů a základům řemesla se vyučil ještě v Bavorsku. Okolní větší sídla zaměstnávala řadu stavitelů regionálního charakteru, ale také stavitele příchozí do oblasti z Itálie. Možností pro získání základů řemesla tak bylo dostatek.³³

---

²⁹ Základní bibliografie o životě a díle W. Braunbocka je omezena především na slovníková hesla (NAŇKOVÁ 1996, NAŇKOVÁ 2004a, PROKOP 1997, PROKOP/SMOLA 2009). Podrobnější informace přinesli pouze V. Naňková (viz NAŇKOVÁ 1976) a P. Macek (MACEK 2015).

³⁰ Údaj vychází ze zápisu z Tepelské kroniky z roku 1691 (publikován naposledy v ZAHRADNÍK 2011, 35), podle kterého je v daném roce Braunbockovi 26 let.

³¹ VILÍMKOVÁ 1986, 16.

³² Milada Vilímková uvádí na příkladu rodiny Dientzenhoferů, že získat základní vzdělání (čtení, psaní a počty) v dané oblasti nebylo nikterak složité vzhledem k dostatečnému množství farních škol v regionu.

Přihlédneme-li k pozdějšímu úspěšnému uplatnění W. Braunbocka ve stavebním podnikání, není důvod předpokládat, že základním vzděláním neprošel.

³³ VILÍMKOVÁ 1986, 18.

Lze tedy předpokládat, že minimálně do roku 1680 strávil Wolfgang Braunbock většinu času v Miesbachu a nejbližším okolí. Kterým směrem vedla jeho tovaryšská cesta a jak prožil svá „vandrovní léta“ však není známo. Jeho souputník, Kryštof Dientzenhofer vyrazil se svými staršími bratry po otcově smrti v roce 1673 směrem k Pasovu,³⁴ kde tehdy na barokizaci staršího chrámu sv. Štěpána pracoval pražský stavitel italského původu Carlo Lurago.³⁵ Zde Georg, Wolfgang a snad i mladý Kryštof Dientzenhoferové získali hlubší vhled do práce barokního stavitele. Bylo by lákavé předpokládat podobnou cestu i u Braunbocka. Pokud by vyrazil na svou tovaryšskou cestu stejně jako Kryštof Dientzenhofer v 18 letech, tedy asi roku 1683, mohl v Pasově ještě krátce zastihnout Carla Luraga před jeho smrtí v následujícím roce. Přestože byla již naprostá většina prací na dómu hotova, v rozvíjejícím se uměleckém centru, jakým byl Pasov, bylo ještě stále dost příležitostí získat stavitelské zkušenosti.³⁶ Pokud se Braunbock do Pasova nevydal, pak mohl strávit 80. léta 17. století v Horním Bavorsku. Zde mohl vykonávat pomocné zednické práce na drobnějších zakázkách regionálního charakteru.

Ať již Wolfgang Braunbock Pasovem prošel, či nikoliv, je jisté, že již během 80. let se Braunbock rozhodl k odchodu z rodného kraje. Důvodem mohli být kontakty, získané od řady řemeslníků, kteří z Horního Bavorska odcházeli do Čech, nebo případné kontakty navázané v Pasově. K rozhodnutí jistě přispěly i všeobecně dobré časy ve stavebnictví, které v Čechách panovaly. Za zmínku jistě stojí, že poté, co první manžel Kryštofovy sestry Anny Dientzenhoferové, Wolfgang Leuthner, zemřel, znovu se provdala za Alexandera Hupfauera.³⁷ Druhý Annin manžel pocházel z Miesbachu, rodného města W. Braunbocka a teoreticky se tak mohli znát. Hupfauer, který zastával místo písaře v cihelně na Malé Straně, mohl být teoretickým spojovacím článkem, který by propojil Wolfganga Braunbocka s Dientzenhofery.

---

³⁴ Jedná se o všeobecně přijímanou hypotézu, publikovanou již H. G. Franzem (viz FRANZ 1962, 47), ale jelikož neexistuje pramenný doklad o činnosti mladého Kryštofa v Pasově, nelze přesně určit, zda odchod bratrů souvisel se smrtí otce jako navrhuje M. Vilímková (viz VILÍMKOVÁ 1986, 18), či jestli bratři neodcházejí již dříve, jak uvádí např. M. Horyna (viz HORYNA / KUČERA 1998, 7sq.).

³⁵ HORYNA 2004, 221sqq.

³⁶ Je potřeba výrazně připomenout, že případná cesta Braunbocka do Pasova je dnes pravděpodobně nedoložitelná a jedná se tedy o čirou hypotézu a pouze jednu z možností. Kromě paralely s krajanem Dietzenhoferem pro tuto variantu neexistuje žádný důkaz, ani ve stylové rovině.

³⁷ VILÍMKOVÁ 1986, 19.

Pokud by tomu tak bylo, mohl Braunbock udržovat kontakty s rodinou již během 80. let a jeho tovaryšská cesta mohla vést z Horních Bavor přímo na některou z realizací Kryštofových bratrů.³⁸ Georg pracoval již od roku 1681 jako vedoucí zednický mistr ve Waldsassen nedaleko českých hranic. Zde pro Abrahama Leuthnera realizoval stavbu cisterciáckého kláštera, a především klášterního chrámu Nanebevzetí Panny Marie a sv. Jana Evangelisty. Sám Georg Dientzenhofer pak patrně navrhl i poutavou trojiční kapli na nedalekém Glasbergu z roku 1684. Do Waldsassen směřovali i cesty dalších bratrů, po Georgově odchodu do Ambergu realizoval přestavbu kláštera mladší Leonard a zhruba od poloviny 80. let se ve Waldsassen pohyboval i Kryštof Dientzenhofer.³⁹ Waldsassen se navíc zdá jako mimořádně silný inspirační zdroj pro vlastní rané práce Kryštofa Dientzenhofera v Teplé a Chlumu sv. Máří, na kterých pak Braunbock působil jako polír.

Leonhard také vedl stavbu kláštera v Ebrachu a Kryštof zase pracoval mezi lety 1685 až 1687 pro Leuthnera na zámku vévody Sasko-Lauenburského v Ostrově nad Ohří, kde dokonce ještě jako polír Leuthnera plně zastupoval,⁴⁰ jak o tom svědčí i vysoký plat 45 kr. denně, odpovídající spíše staviteli.⁴¹ Braunbock tak měl během 80. let mnoho možností, kde se na stavebách rodiny Dientzenhoferů uchytil, získat zkušenosti a rozvíjet praktické stavitelské dovednosti. Nejpravděpodobnější je jeho angažmá ve Waldsassen. Blízkost kláštera ve Waldsassen k západočeským realizacím, na kterých se později Braunbock podílel, o tom svědčí. Navíc právě P. Josef Werner z Waldsassen doporučil roku 1689 Kryštofu Dientzenhoferovi, aby se ucházel o práci stavitele pro tepelský klášter,⁴² zde již působí Braunbock jako polír s poměrně velkou samostatností. Dientzenhofer tedy musel Braunbocka již před rokem 1690 znát a důvěřovat mu.

---

³⁸ Podrobně o tématice prací spojených s bratry K. Dientzenhofera pojednává především M. Horyna (viz HORYNA / KUČERA 1998, Dientzenhofer 2005). Je však na místě zmínit, že odborná literatura a bádání o problematice stavitelské rodiny Dientzenhoferů je značně rozsáhlá. Výtečně ji shrnul například R. Švácha (viz ŠVÁCHA 1989). Není úkolem této práce o ni podat zprávu, proto tato práce zmiňuje především ty publikace, které se vyjadřují i k W. Braunbockovi.

³⁹ HORYNA / KUČERA 1998, 47.

⁴⁰ WACHSMANOVÁ 1946, 38.

⁴¹ VLČEK 1995, 203.

⁴² NAŇKOVÁ 1976, 136. VILÍMKOVÁ 1986, 67.

Polírem na dientzenhoferovských zakázkách a první vlastní práce

Od roku 1689 probíhal kontakt mezi Kryštofem Dientzenhoferem a opatem tepelského premonstrátského kláštera Reymondem II. Wilfertem ohledně obnovy klášterních budov. Dientzenhofer sám se opatu Wilfertovi ozval dopisem z 6. května 1689, v něm nabízí své služby a přidává, že si na tuto stavbu „troufá“.⁴³ Již během léta proběhly v Teplé přípravné práce, ale sám Dientzenhofer stavbu navštívil nejdříve koncem toho roku, jak dokládá jeho dopis datovaný do 12. listopadu 1689.⁴⁴ V něm zmiňuje, že již má většinu plánů hotových a žádá opata Wilferta, aby se pokračovalo v lámání kamene v udaných šířkách. V souvislosti s přípravnými pracemi mohl být do Teplé Dientzenhoferem vyslán Braunbock, aby na ně z pohledu políra dohlížel. Je to však nepravděpodobné, vzhledem k situaci ve Waldsassen, kde vrcholily práce na zdejší stavbě a samotný Dientzenhofer si v dopisech stěžuje na „různé důležité práce“, kvůli kterým nemohl dříve dorazit. Ani dopisy nenaznačují, že by K. Dientzenhofer do Teplé vyslal s pokyny k přípravným pracím některého svého spolupracovníka. Od jara 1690 se v Teplé začíná s drobnými úpravami kostela. Slavností posvěcení základního kamene stavby konventu pak proběhlo 18. dubna.

Lze tak předpokládat, že Braunbock začíná pracovat v Teplé až v roce 1690, nebo roku 1691, kdy končí práce ve Waldsassen a Dientzenhofer se začíná plně věnovat práci v tepelském klášteře. Pravděpodobnější je však varianta, že Braunbock přichází do Teplé již na počátku stavební sezóny roku 1690. Vysoká částka, 3038 zl. 9 kr. 3 pen., vynaložená během prvního roku svědčí o vysokém stavebním úsilí. V pramenech je navíc doložen již toho roku plat políra 4 zl. týdně a denně pak dvě konvičky piva a jídlo.⁴⁵ V následujícím roce je již Braunbock doložen v účtech jménem.

Právě zápis v tepelské klášterní kronice z roku 1691 můžeme považovat za nejstarší známou zmínku o Wolfangu Braunbockovi. Kronikář zaznamenal: *„Stavitelem na této nové stavbě byl pan Kryštof Dientzenhofer, sice měšťan pražský, ale narozený v Bavorsku, umění svého výborně znalý a pracující na mnoha místech, který však (což je vskutku podivuhodné) číst a psát vůbec neuměl. Polírem pak byl Wolfgang Braunbock, narozený*

---

⁴³ ZAHRADNÍK 2011, 33.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ ZAHRADNÍK 2011, 34.

v Bavorsku v městečku *Mieschpach* (myšlen Miesbach), starý 26 let, muž vskutku výtečný a umění svého nejinak než stavitel nadmíru znalý.⁴⁶

Tato krátká zkazka byla v literatuře mnohokrát opakována v souvislosti s údajnou negramotností K. Dientzenhofera.⁴⁷ Zápis je však také důležitou a jedinou informací, kterou o životě W. Braunbocka před rokem 1691 máme. Kromě již výše zmíněných údajů o narození a rodném městě je potřeba zdůraznit závěr zápisu. Šestadvacetiletý Braunbock je zde shledán znalým stavitelského umění, a dokonce srovnáván s Dientzenhoferem. Přestože je potřeba přistupovat k tomuto dobovému hodnocení opatrně, máme v této poznámce oporu pro tvrzení, že Braunbock do Čech přichází jako zkušený stavitel.

Práce v Teplé intenzivně pokračovaly během let 1691 až 1693, v následujících dvou letech ale stavba zpomalovala. Od roku 1694 řeholníci již obývali cely v novém konventu. Téhož roku nebyl staviteli proplacen jeho roční plat (100 zl.), neboť „*se pracovalo velmi málo*“.⁴⁸ Práce na místě řídil stále W. Braunbock, ten v Teplé pobýval pravděpodobně nastálo. V matrice je doloženo narození jeho dcery Anny Kateřiny 12. listopadu 1694. Jelikož v tepelských matrikách nemáme archivní zprávy o svatbě Wolfganga Braunbocka s jeho ženou Kateřinou, lze se domnívat, že k sňatku došlo ještě před příchodem Braunbocka do Teplé, tedy v 80. letech.⁴⁹ Založení rodiny nasvědčuje tomu, že se Braunbock již počátkem 90. let rozhodl v Teplé usídlit, což se mu na konci 90. let podařilo, když se stal měšťanem.

Podstatně složitější je účast dvojice Dientzenhofer–Braunbock na druhé velké zakázce v západních Čechách, totiž při práci na poutním místě v Chlumu sv. Máří. Autorství areálu je již od 50. let minulého století otázkou diskuse a bylo reflektováno v mnohé literatuře.⁵⁰ Areál křížovníků s červenou hvězdou v Chlumu sv. Máří byl již od středověku důležitým

---

⁴⁶ Překlad převzat z archivní rešerše P. Zahradníka (viz ZAHRADNÍK 2011, 35), v ní je také uvedeno i originální latinské znění. Přepis zápisu byl v neúplné formě publikován i předtím M. Vilímkovou (viz VILÍMKOVÁ 1986, 64).

⁴⁷ Jelikož tezi o Dientzenhoferově negramotnosti považujeme za vyvrácenou, nebudeme se jí dále zabývat.

⁴⁸ ZAHRADNÍK 2011, 37.

⁴⁹ P. Zahradník, který rešerši matrik (ZAHRADNÍK 2011, 35) provedl, bohužel nezmiňuje, zda je u Kateřiny uváděn původ. Případné místo svatby (často v rodném městě nevěsty) by mohlo poukázat na to, kde se Braunbock v 80. letech pohyboval.

⁵⁰ Celkovou situaci v odborné literatuře výborně shrnul poslední archivní a stavebně historický průzkum (viz BACHTÍK/MACEK/OULÍKOVÁ/PRIKNEROVÁ 2016). V. Sádlo (viz SÁDLO 1953) uvažoval o autorství J. B. Matheye a realizaci J. B. Santinim. Tuto hypotézurazil i A. Jirka (viz JIRKA 1973), nedočkala se však většího ohlasu. Autorství K. Dientzenhofera podporovala skupina badatelů v čele s V. Naňkovou (viz NAŇKOVÁ 1976, NAŇKOVÁ 1980), M. Vilímkovou (viz VILÍMKOVÁ 1986) a M. Horynou (viz HORYNA/KUČERA 1996, Dientzenhofer 2005). Proti autorství K. Dientzenhofera naopak stojí P. Vlček (viz. VLČEK 1995, VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 1997).

poutním místem ve kterém probíhaly četné stavební aktivity. Pro námi sledovanou barokní přestavbu je podstatný rok 1686, kdy byla místní fara pražským arcibiskupem a velmistrem řádu křižovníků Janem Bedřichem z Valdštejna povýšena na probošství. V následujících letech probíhaly přípravy na kompletní přestavbu areálu. Křižovníci kupují vlastní cihelnu a už od roku 1686 vypalují 20–40 tisíc cihel ročně.⁵¹ Až do roku 1689 probíhají přípravné práce a opravy, ale celkový koncept přestavby nebyl patrně zcela stanoven. Svědčí o tom opravy některých částí areálu, které byly následně strženy a nahrazeny dnešní barokní novostavbou.

Jak bylo již výše zmíněno, autorství Kryštofa Dientzenhofera v Chlumu není přijímáno všemi autory. Velice vlivná je teze, že původním autorem přestavby byl Jean Baptiste Mathey, který byl do roku 1694 dvorním architektem velmistra řádu křižovníků Jana Bedřicha z Valdštejna. Úvodní koncepci a základní rozvržení exteriéru kostela lze tomuto architektovi, který své stavby nerealizoval, jistě přičíst.⁵² Výrazné úpravy architektonických detailů, ale i rozvržení interiéru stavby do dvou sakrálních prostorů se samostatným provozem, považujeme ale již za práci Dientzenhoferovu, jak tomu nasvědčuje poslední průzkum.⁵³ V pramenech zmiňovaného políra „Wolfa z Teplé“ pak můžeme bez pochyb spojit s Wolfgangem Braunbockem.

První výraznou aktivitou v areálu bylo stržení středověkého dvojvěží a jeho nahrazení novostavbou mezi lety 1689–1691. Náklady na stavbu v letech 1689 až 1691 tvořily 2312 zl. 78 kr.⁵⁴ Věže byly ukončeny pouze provizorními střechami (současné střechy pochází až z roku 1694). Na stavbu věží navázala mezi lety 1691–1692 stavba pozoruhodné oválné kaple Nanebevzetí Panny Marie (náklady 1303 zl. 48 kr.),⁵⁵ v dalších letech probíhala výzdoba kaple a 30. září 1694 máme doloženo její svěcení. Od roku 1692 pokračovala od východu⁵⁶ výstavba samotného poutního kostela. Dne 25. února 1692 „pan architekt“ vyměřil základy, 7. května byl položen základní kámen a od 16. září se začal bořit původní

---

⁵¹ BACHTÍK/MACEK/OUÍKOVÁ/PRIKNEROVÁ 2016, 12.

⁵² BIEGEL 2015, 168sq.

⁵³ BACHTÍK/MACEK/OUÍKOVÁ/PRIKNEROVÁ 2016, 18sqq.

⁵⁴ BACHTÍK/MACEK/OUÍKOVÁ/PRIKNEROVÁ 2016, 17.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Jak bylo doloženo posledním stavebně historickým průzkumem (BACHTÍK/MACEK/OUÍKOVÁ/PRIKNEROVÁ 2016, 15).

kostel. Bourací práce probíhaly minimálně do prosince téhož roku, kdy za ně bylo polírovi vyplaceno 40 zl.,⁵⁷ pravděpodobně byl ale starý kostel bourán postupně i v dalším roce.

Celá 90. léta 17. století působila dvojice Dientzenhofer–Braunbock ve službách tepelských premonstrátů. Během roku 1692 začala také od základu výstavba špitálního kostelíka Nejsvětější Trojice v Teplé podle plánů K. Dientzenhofera. Jednouchá centrální stavba zaplacená z tepelských klášterních zdrojů byla dokončena a vysvěcená roku 1699.⁵⁸ Práce na stavbě mohl tehdy vézt jako Dientzenhoferův polír opět W. Braunbock, nemáme proto ale žádný důkaz. Přestože v tepelských análech není zaznamenáno zvýšení platu políra v těchto letech⁵⁹, vzhledem k objednavateli zakázky a faktické blízkosti můžeme předpokládat Braunbockův podíl na stavbě.

Další zakázkou pro tepelský klášter byla výstavba kostela sv. Jana Křtitele v Úterý. Na místě starší stržené svatyně byl 29. dubna 1695 položen základní kámen⁶⁰ novostavby na první pohled jednoduchého centrálního kostela. Autorství kostela je zde archivně doloženo, Dientzenhoferovy plány zde opět realizoval jeho věrný polír W. Braunbock.⁶¹ Stavba postupovala velice rychle, ještě roku 1695 dosáhl kostel střechy. Většina ročních nákladů (691 zl. 30 kr. 3 pen.)⁶² na stavební akce kláštera padla právě na stavbu úterského kostela. Dokončení prací na kostele je datováno do roku 1698.⁶³ Hloubkově orientovaný oválný exteriér v kombinaci s osmiúhelným interiérem chrámu patří mezi nejdůležitější rané práce K. Dientzenhofera.⁶⁴ Pro Braunbocka byla stavba kostelu sv. Jana Křtitele v Úterý prvním setkáním s kvalitním dynamismem, který se stal velkou inspirací pro budoucí vlastní Braunbockovy práce.

Během 90. let 17. století probíhaly v Chlumu sv. Máří intenzivní práce na novostavbě kostela Nanebevzetí Panny Marie a sv. Máří Magdalény. Na svátek Všech svatých 1. listopadu 1694 byla sloužena první mše v hotovém presbytáři kostela, kam byla

---

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ GNIRS 1932, 493. FRANZ 1962, 53sq. MACEK/BACHTÍK 2015, 276sq.

⁵⁹ V toto období ale nebyl ani zvýšen plat stavitele, tedy Kryštofa Dientzenhofera, v některých letech byl navíc stavitelův plat pozastaven. Zvýšení platu stavitele a políra nemáme doloženo ani v souvislosti s dalšími zakázkami pro klášter (Hamrníky, Úterý, Krukanice), které můžeme bez problému spojit s dvojicí Dientzenhofer–Braunbock.

⁶⁰ ZAHRADNÍK 2011, 38.

⁶¹ MACEK/BACHTÍK 2015, 276.

⁶² ZAHRADNÍK 2011, 38.

⁶³ UPČ 1982, 159.

⁶⁴ FRANZ 1962, 53. MACEK/BACHTÍK 2015, 276.

následujícího dne i přenesena uctívaná krásnoslohá socha Panny Marie.⁶⁵ Z roku 1697 pochází zpráva o dokončení křížení a kupole. V následujícím roce, kdy stavbu po zemřelém proboštu Vojtěchu Kaplánkovi přebírá probošt Jan František Rivola, jsou hlavní stavební práce na kostele hotovy. Jak svědčí vysoká částka 5906 zl. 53 kr. vydaná v letech 1699 a 1700, byla v této době dokončována výzdoba a kostel vybavován. Na svátek Nanebevzetí Panny Marie 15. května 1701 byl kostel proboštem Rivolou vysvěcen a o rok později 11. května 1702 konsekrován celý areál pražským světícím biskupem Vítem Steiblem.⁶⁶

Také práce na konventních budovách v Teplé probíhaly v druhé polovině 90. let. Roku 1698 byly zbudovány střechy nárožních věží východního křídla. Ta nad celou opata pak obsahovala pamětní kapsli, jež byla nalezena roku 1803. Listiny v ní obsažené obsahovaly jména všech konventuálů, ale také jméno stavitele K. Dientzenhofera, zednického políra W. Braunbocka a mistrů dalších řemesel. Můžeme tak s jistotou říct, že Dientzenhofer a Braunbock pracovali pro opata Wilferta minimálně do tohoto roku, přestože nebyl stavitelský plat vyplácen každý rok.⁶⁷

Výše zmíněné listiny uložené v makovici věže konventu v Teplé jsou důležitým pramenem i pro stavbu zámku v Krukanicích. Ve výčtu řemeslnických mistrů pracujících pro klášter nalezneme za Braunbockovým jménem dovětek: "*...zednický mistr, který toho roku postavil taky rezidenci v Krukanicích...*"⁶⁸ Autorem ale patrně nebyl, tepelští premonstráti jistě přípravu plánů svěřili Kryštofu Dientzenhoferovi. Opatská rezidence, která byla v minulosti často považována za realizaci pozdního 18. století,⁶⁹ byla vystavěna během jediné stavební sezóny roku 1698 za celkových nákladů 996 zl. 32 kr. 1 pen.⁷⁰ Jednoduchá zámecká dvoupodlažní stavba na půdorysu písmene „L“ vznikla jako výrazná přestavba a dostavba starší raně barokní stavby.

Výrazný posun v Braunbockově osobním životě nastal roku 1699, 25. června došlo v Teplé k narození Braunbockova syna Johanna Andrease.⁷¹ Ten se později vyučil stejnému

---

⁶⁵ BACHTÍK/MACEK/OULÍKOVÁ/PRIKNEROVÁ 2016, 15.

⁶⁶ BACHTÍK/MACEK/OULÍKOVÁ/PRIKNEROVÁ 2016, 17.

⁶⁷ ZAHRADNÍK 2011, 39.

⁶⁸ Přepis převzat z ZAHRADNÍK 2011, 39. O dané informaci ale patrně věděla už M. Vilímková (viz VILÍMKOVÁ 1986, 68).

⁶⁹ UPČ 1978, 151. KAMPER / WIRTH 1908, 146.

⁷⁰ ZAHRADNÍK 2011, 40.

⁷¹ PROKOP 1997, 22.

řemeslu a od 20. let působil na stavbách svého otce jako polír. Po otcově smrti dokončoval rozestavěné kostely v Lokti a Chodově, zámek v Bečově nad Teplou, a dokonce sám projektoval. Toho roku získává Braunbock i měšťanství. Informuje nás o tom pozdější přípisek v tepelské klášterní kronice. K výše zmíněnému zápisu z roku 1691 bylo někdy po roce 1699 dopsáno: „*Polírem pak byl Wolfgang Braunbock... který si roku 1699 koupil v Teplé dům a následkem toho získal s poddanstvím i tamní měšťanství.*“⁷² Městská kronika nám tuto informaci navíc doplňuje. Dne 18. května 1699 zakoupil W. Braunbock dům od Josefa Hobela z Teplé za částku 685 zl., spolu s domem byly předmětem prodeje i pole a louka. O tom, že si Braunbock nevedl finančně špatně, svědčí i další doložené nákupy polností a luk v letech 1701, 1704, 1705, 1708, 1710 a 1712. Vše za celkovou sumu 410 zl. 51 kr.⁷³

I na počátku 18. století byl tepelskými premonstráty nadále vyplácen týdenní plat políra, ale staviteli byl znovu zapláceno až roku 1703. V letech 1705 a 1706 byla stavba konventu přerušena pro nedostatek financí a v letech 1707 a 1708 probíhaly v areálu kláštera stavební práce, které ale nesouviseli s budovou konventu. Činnost, obnovená následujícího roku, ale opět zpomalila roku 1711. V tomto roce je v účtech uvedena odměna pro Ambrože Füschera, který měl řídit stavbu v nepřítomnosti nejmenovaného políra.⁷⁴ Roku 1712 se i přes nepříznivé podmínky pracuje na budovách konventu a poprvé je zmíněna i práce na opatském křídle. V témže roce byla opět vyplacena odměna Ambroži Füscherovi za zástup políra a za celou stavební sezónu bylo polírovi vyplaceno pouze 10 zl.

V období snížených aktivit na tepelském konventu objednávají premonstráti u Dientzenhofera s Braunbockem další zámeckou realizaci. Vyhořelý hospodářský dvůr s hamrem na Kosím potoce nedaleko budoucích Mariánských Lázní koupili tepelští premonstráti v roce 1665 za 6000 zl.⁷⁵ Roku 1706 dvůr opět vyhořel a během stavebních sezón 1706 až 1708 byl v podstatě od základu znovu vystavěn. Náklady v prvním roce činily 2013 zl. 59 kr. 3 pen., roku 1707 bylo vydáno 2893 zl. 35 kr. 3 pen.⁷⁶ V roce 1708 probíhají již jen dokončovací práce, zedníkům a polírovi bylo vyplaceno 203 zl. 13. kr. z celkových

---

⁷² Překlad převzat z archivní rešerše P. Zahradníka (viz ZAHRADNÍK 2011, 35), v ní uvedeno i originální latinské znění. Zápis byl však znám již dříve a informace o získání měšťanství se tak pravidelně objevuje v literatuře.

⁷³ ZAHRADNÍK 2011, 35.

⁷⁴ ZAHRADNÍK 2011, 49.

⁷⁵ BUCHTELE/ŠVANDRLÍK 2012, 1.

⁷⁶ ZAHRADNÍK 2011, 45sq.

600 zl. 19 kr. 4 pen.⁷⁷ Uzavřený obdélný hospodářský dvůr je na jižním nároží okosen a doplněn integrovanou dvoupodlažní budovou zámečku. Přestože byl v daném období Dientzenhofer výrazně vytížen pražskými zakázkami, lze předpokládat, že plány zámečku vypracoval sám. W. Braunbock pak stavbu prováděl.⁷⁸

Naopak v Chlumu sv. Máří se začíná roku 1704 znovu stavět. V tomto roce začínají přípravné práce na stavbu ambitů s nárožními kaplemi. Komplikovaná terénní situace na ostrohu vyvolala potřebu vystavět výrazné suterénní prostory, které podlahu ambitů zvedají až do výše podlahy kostela. Práce začínají od východního křídla ambitů, tedy místa, kde musel být nejvíce zvýšen terén. Náklady za první rok činily 2426 zl. 58 kr., v dané částce je ale započítána i cena nové krytiny na střechu kostela. Již v roce 1705 jsou káceny stromy použité v krovu obou východních nárožních kaplí. Roku 1706 jsou náklady 3375 zl. 30 kr., následující rok 3040 zl. 22 kr. Od roku 1708 náklady klesají, toho roku činí 2623 zl. 45 kr. a o rok později pouze 1011 zl. 2 kr.⁷⁹ V těchto letech probíhá dle dendrochronologického průzkumu krovů stavba především ve východní části ambitu, na obou východních nárožních kaplích a ve východní části jižního křídla chodby ambitu.

V daném období je také zaznamenán roční plat stavitele 20 zl. a případné částky za stravné při visitacích. Změna ve vyplácení stavitele nastává roku 1709, kdy roční stavitelský plat přechází na „mistra Wolfa z Teplé“ a snižuje se na 10 zl. ročně a 5 zl. za stravné.⁸⁰ Tuto změnu můžeme interpretovat jako převzetí celé stavby W. Braunbockem. Braunbock ale jistě nadále pracoval výhradně podle Dientzenhoferových plánů. Svědčí o tom i opětovná visitace „pana stavitele“ z roku 1710 a plat 20 zl. Dientzenhofer měl tak v této fázi přestavby ještě plný dohled nad pracemi. Následujícího roku již nejsou doloženy žádné stavební práce na ambitech. Do roku 1710 bylo vystavěno východní křídlo ambitů, obě nárožní kaple a poloviny severního a jižního křídla.

První, nám dnes známou, zcela samostatnou Braunbockovou stavbou byla první etapa přestavby bečovského zámku. Původní goticko-renesanční stavba v majetku rodu Questenbergů byla roku 1701 částečně upravena. Již 3. března toho roku byl bečovským

---

⁷⁷ NAŇKOVÁ 1976, 146.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ BACHTÍK/MACEK/OUÍKOVÁ/PRIKNEROVÁ 2016, 28sq.

⁸⁰ Tamtéž.

hejtmanem odeslán dopis majiteli panství Janu Adamovi z Questenberka, který nás informuje o tom, že „stavitel z Teplé“ již zhotovil plán.⁸¹ První etapa přestavby se týkala pouze věže dnešního zámku. Ta se zvedá z původního goticko-renesančního bastionu a v roce 1701 byla zvýšena o dvě podlaží. Přestože si stavebník v následné korespondenci⁸² stěžuje na nákladnost projektu, především schodiště, je nutné předpokládat, že již nástavbě bastionu se počítalo s budoucí dostavbou dnešní budovy zámku, která přišla po roce 1710.

Vrcholem období, kdy se W. Braunbock živil především jako polír na Dientzenhoferovských realizacích, představuje nám mnohem lépe známá raná samostatná realizace kostela ve Skalné na Chebsku. Středověký chrám sv. Jana Křtitele a Jana Evangelisty byl na přelomu 17. a 18. století v havarijním stavu. Kostel provizorně spravovaný chebskými dominikány, byl již od roku 1703 považován za nebezpečný a bylo navrženo jeho ztržení. Z ledna 1704 pochází dokonce zpráva, že si duchovní a farníci netroufají vejít dovnitř.⁸³ Členové rodu Trauttenbergů, kteří vystupovali jako patroni kostela zasílají ve stejné době plán novostavby kostela konzistoři řezenského biskupství na schválení. Tyto snahy místní vrchnosti nelibě nesl chebský magistrát, který byl faktickým vlastníkem kostela. Situace nebyla příjemná ani biskupské konzistoři, proto dne 24. ledna 1704 posílá konzistoř chebskému děkanovi dopis, ve kterém žádá nápravu vztahů mezi Chebem a Trauttenbergy.⁸⁴

Obě strany se patrně domluvily,⁸⁵ jelikož ze dne 6. srpna 1705 pochází smlouva o stavbě nového kostela mezi vrchností ze Skalné, Friedrichem Kasimirem a Kasparem Ferdinandem z Trauttenbergu, a staviteli Johanem Wolfgangem Braunbockem a Adamem Sandnerem z Lubů. Smlouva mluví o společné odměně 1400 zl. pro oba stavitele.⁸⁶ Zda se mělo jednat o stavbu dle projektu zasláního v předchozím roce do Řezna, není jasné. Za autora finální projektu můžeme ale považovat zkušenějšího Braunbocka. Na kostele jsou použity některé

---

⁸¹ RYŠAVÝ 2010, 374.

⁸² Tamtéž

⁸³ ČERNÝ 2011, 72.

⁸⁴ ČERNÝ 2011, 73.

⁸⁵ Tedy alespoň nakrátko. Spory o administraci fary ve Skalné se mezi vlastníkem kostela, městem Cheb, podporovaným dočasnými správci, chebskými dominikány, a Trauttenbergy trvaly i po dokončení stavby (více k tématu viz ČERNÝ 2011, 73).

⁸⁶ ČERNÝ 2011, 72.

typické braunbockovské prvky a stylově odpovídá jeho pozdějším realizacím.⁸⁷ O Adamu Sandnerovi z Lubů máme navíc jen minimum informací, které nenapovídají, že by se mělo jednat o zdatného stavitele. Jedinou jeho další známou prací byly opravy kostela sv. Petra a Pavla v Krajkové v roce 1721.⁸⁸

Základní kámen stavby byl položen 23. června 1705 a stavba probíhala zhruba do stavební sezóny 1709, většinu nákladů nesla vrchnost ze Skalné. Na konci roku 1709 mohl být chrám vysvěcen a druhou neděli po svátku Tří králů v lednu 1710 se v kostele konala první bohoslužba.⁸⁹

Zhruba v polovině 1. desetiletí 18. století se tehdy čtyřicetiletý Wolfgang Braunbock poprvé plně osamostatňuje, a kromě realizací staveb K. Dientzenhofera začíná i sám projektovat. Ruku v ruce spolu s vlastními projekty jde i postupné předávání zodpovědnosti za Dientzenhofery velké projekty v Teplé a Chlumu sv. Máří. V obou případech zde nadále tvoří dle původní koncepce, ale plná zodpovědnost za stavby leží již na něm.

Vlastní tvorba W. Braunbocka

Důležitá informace vyplývá ze smlouvy z 2. listopadu 1712, tehdy totiž tepelský opat Wilfert spolu s převorem kláštera uzavírají smlouvu s kameníkem Antonín Kopperem z Plzně na zbudování „fontány se sloupy a podstavci“. Ve smlouvě je také uváděn jako stavitel kláštera W. Braunbock.⁹⁰ Kdy k povýšení bývalého políra došlo, není jisté, nejdříve tomu mohlo být po umístění listin do pamětní schránky ve střeše věže v roce 1698. K změně na postu stavitele teoreticky mohlo dojít již roku 1699, kdy se Braunbock stal měšťanem v Teplé. Zlepšení finanční situace spojené se stavitelským místem mohla stát za nákupem jeho nového domu.⁹¹ Pravděpodobnější však je, že se stavitelem kláštera stal až v druhé polovině 1. desetiletí 18. století, tedy v době, kdy sám poprvé projektuje ve Skalné. Navíc

---

⁸⁷ Hlavním poznávacím znamením v tomto případě je unikátní použití plackové klenby nad presbytářem v kombinaci s oblými rohy východní stěny závěru, které vytváří nepřerušovaný vyžlabeným oblouk. Podobné řešení nalézáme na Braunbockových realizacích v Chodově (viz kapitola *Katalog staveb s podílem W. Braunbocka*).

⁸⁸ Věra NAŇKOVÁ: Sandner. In: Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha 2004, 551. UPČ 1982, 499.

⁸⁹ ČERNÝ 2011, 72.

⁹⁰ ZAHRADNÍK 2011, 50.

⁹¹ Tuto tezi zastává M. Horyna (HORYNA / KUČERA 1998, 47) a je přesvědčen, že Braunbock v areálu kláštera i projektoval.

stavba zámečku a hospodářského dvora v Hamrníkách pro tepelské premonstráty, který stylově plně odpovídá dientzenhoferovské tvorbě, vede k předpokladu, že funkci stavitele pro tepelské klášter zastával ještě K. Dientzenhofer.⁹²

Základní otázkou zůstává, jakým způsobem probíhala stavba konventní budovy. Jistě nemohlo v souvislosti s Braunbockovým vstupem na pozici stavitele dojít k výraznějším změnám oproti původní koncepci. Schéma fasády i základní rozvržení budov zůstalo jistě zachováno, v detailu se však Braunbock Dientzenhoferovými plány držet nemusel. Některé pozoruhodné prvky jako klenba středního pole průjezdu pod opatským křídlem⁹³ nebo vstupní portál, nedávno připsaný P. Mackem⁹⁴ Kryštofu Dientzenhoferovi, datovaný chronogramem do roku 1713, mohou být ukázkou Braunbockovy rané samostatné tvorby. V průběhu roku 1713 jsou, kromě osazení vstupního portálu doloženy i výraznější částky na stavbu opatství a práce pokračují i v následujících letech.

Během druhého desetiletí 18. století nebyl Braunbock zaměstnán pouze pracemi v klášterním areálu v Teplé. Roku 1710 předkládá opět rozpočet na přestavbu zámku v Bečově. Jan Adam hrabě z Questenberka nechává Braunbocka upravit část starších goticko-renesančních budov v areálu hradu. Za nákladů 2610 zl. 50 kr. má být upraveno „druhé patro k městu“.⁹⁵ Z korespondence bečovského hejtmana a majiteli panství vyplývá, že Braunbock v tomto případě vypracoval dokonce několik variantních plánů.⁹⁶

Za použití starších konstrukcí byla k dříve vystavěné věži přistavena dvoupodlažní budova zámku s dvoutraktovou dispozicí. Areál byl podroben mnoha mladším přestavbám, které převrstvily barokní podobu a zejména detaily interiérů. Některé stylové prvky fasády zámku ale odpovídají dalším pracím s podílem W. Braunbocka.⁹⁷ Dosavadní předpoklad že současné fasády vznikají až po roce 1752, kdy zámek převzal Dominik O. Kounic,⁹⁸ může být mylný.

---

⁹² Takto prameny interpretuje i A. Gnirs (viz GNIRS 1932, 126.). M. Vilímková (viz VILÍMKOVÁ 1986, 68) upozorňuje sice na větší vytížení Dientzenhofera pražskými projekty, ale možnost nevylučuje.

⁹³ Více o tomto detailu viz kapitola *Katalog staveb s podílem W. Braunbocka*.

⁹⁴ MACEK/BACHTÍK 2015, 281.

⁹⁵ FIDLER 1977, 129.

⁹⁶ RYŠAVÝ 2010, 373sqq.

⁹⁷ Více o rozboru fasád viz kapitola *Katalog staveb s podílem W. Braunbocka*.

⁹⁸ VLČEK 1999, 160.

Práce na stavbě zámku trvaly do stavební sezóny roku 1713, jelikož následujícího roku jsou již v účtech doloženy práce zámečníků v interiéru. V roce 1714 se podle účtů měl začít stavět v areálu hradu pivovar, který ale již dnes neexistuje, a tak nelze určit, zda se i na této utilitární stavbě podílel W. Braunbock.

Další zakázkou, která nesouvisela s pracemi pro kláštery je výstavba trojičního sloupu na náměstí v Lokti. Na podzim roku 1716 vyplácí loketští radní první odměny kameníkům a nádeníkům za lámání kamene. Mezi únorem a březnem 1717 vyplácí loketská městská rada několika umělcům odměny ve výši 2 až 4 zl. „za modely“. Tuto informaci lze interpretovat jako jakousi formu soutěže na architektonické a sochařské pojetí sloupu.⁹⁹ Kromě sochařů (Stülpl z Chebu 2 zl., Felssner z Chebu 3zl. a „sochař ze Žlutic“ 4 zl.) byl za „vyměření modelu“ vyplacen (3 zl.) i „stavitel Braunbock z Teplé“.¹⁰⁰ Realizace sloupu byla ze sochařské hlediska svěřena sochaři Johannu Karl Stülpovi z Chebu, na kamenické práce byl již před soutěží domluven místní kameník Martin Lambacher. Který „model“ v soutěži zvítězil však nevíme. Je totiž jisté, že pokud by zvítězilo architektonické řešení W. Braunbocka, realizace by se musel ujmout některý z oslovených sochařů. Jisté je, že se nestavělo podle návrhu Osvalda Josefa Wendy, tedy jediného „sochaře ze Žlutic“, ten byl totiž následně vyplacen za zhotovení nezávislého posudku, který vedl k výměně sochaře.

Během roku 1717 probíhalo lámání kamene a jeho převoz na místo. V dubnu a květnu 1718 jsou pak vypláceny mzdy nádeníkům za kopání základů pro sloup. V červnu a v červenci stavbu dvakrát navštívil Braunbock, aby dohlédl na správné založení sloupu.¹⁰¹ Braunbock, tedy pracoval na stavbě sloupu určitě jako zednický mistr. Přestože v dalších účtech již jeho jméno zmíněno není, existuje možnost, že prvotní návrh architektury sloupu pochází z jeho ruky. Loketský sloup je totiž poměrně zdařilou odvozeninou sloupu Nejsvětější Trojice na Malostranském náměstí v Praze. Pro Braunbockovo autorství svědčí kontakty na pražské prostředí skrze Dientzenhofery, ale také způsob zjednodušení původního pražského sloupu do podoby loketské. Tuto redukci lze charakterizovat jako minimalizaci a zklidnění

---

⁹⁹ ADAMCOVÁ/NEJEDLÝ/SLÍŽKOVÁ/ZAHRADNÍK 2004, 13.

¹⁰⁰ ADAMCOVÁ/NEJEDLÝ/SLÍŽKOVÁ/ZAHRADNÍK 2004, 155.

¹⁰¹ Tamtéž.

tvaroslovných her a ale při zachování dynamizujících akcentů architektury sloupu. Tento postup je v pozdějších sakrálních realizacích v podstatě Braunbockovým podpisem.¹⁰²

V letech 1710–1717 v podstatě utichnul stavební ruch v Chlumu sv. Máří. V těchto letech klášterní účty vykazují sice nákupy materiálu, ale o stavebních pracích v nich není zmínka. Situace se mění až k roku 1717, kdy v klášterních účtech začíná W. Braunbock vystupovat jako „pan stavitel“ s platem 20 zl. ročně a 12 zl. stravného. V následujícím roce se již práce rozjely naplno, když bylo na stavbu vydáno 4039 zl. 43 kr.¹⁰³ Braunbock tak patrně od roku 1717 vede práce zcela sám, bez dohledu K. Dientzenhofera. Do podoby plánů Braunbock v této fázi zasahuje, ale pouze minimálně, některé klenby v suterénu severního křídla ambitu sice ukazují na změny projektu (křížové klenby byly nahrazeny vějířovitými), jde však patrně hlavně o změny technické.

Práce začínají v jižní části ambitů, postupují ale poměrně pomalu. Postupně se staví 1. podlaží kaple Zemřelých ve středu jižního křídla. Jihovýchodní nárožní kaple se staví společně s křídlem školy od roku 1722. Základy pro stavbu školy se začaly kopat 23. března 1722 a od 13. dubna se již zdí. Do roku 1725 je dostavěno i severní křídlo ambitu se střední a nárožní kaplí. Především nárožní kaple ale nedosahují kvalit nastavených předchozí fází stavby. Dynamicky pojaté klenby sice v půdoryse opakuje řešení starších kaplí ve východní části ambitů, jejich provedení je ale nekvalitní a deformované.

Co za touto výraznou změnou k horšímu stálo, není zcela jasné. Vzhledem k překvapivým technickým řešením, která nalézáme na stavbách Braunbockem realizovaných, nelze snadno říct, že snížená kvalita jde na vrub právě jemu, jak tvrdí poslední průzkum.¹⁰⁴ Pro toto zdůvodnění sice hovoří detailní rozbor dochovaných plánů, které ukazují jistý „zápas s předlohou“, ale například klenby severního suterénu vystavěné ve stejném období Braunbockem dosahují bez problému kvalit původního projektu. Za zhoršením kvality prováděných klenb může stát i změna zednické party, která kaple klenula nebo pouze nedostatečný dohled políra či Braunbocka jako stavitele.

---

¹⁰² Další argumenty pro Braunbockovo autorství viz kapitola *Katalog staveb s podílem W. Braunbocka*.

¹⁰³ BACHTÍK/MACEK/OULÍKOVÁ/PRIKNEROVÁ 2016, 30.

¹⁰⁴ BACHTÍK/MACEK/OULÍKOVÁ/PRIKNEROVÁ 2016, 30sq.

O mzdách Braunbocka jako stavitele v Teplé máme zprávu až z roku 1717,¹⁰⁵ kdy činily 101 zl. 57 kr. ročního platu, vypláceného jako „tovaryšský groš“. V následujícím roce stavitelův plat činil 147 zl. 19kr., v roce 1719 pak bylo vyplaceno na platech stavitele a políra 109 zl. 24 kr. Roku 1720, kdy je dokončována budova opatství je staviteli vyplaceno jen 16 zl. 27 kr., o rok později pak ještě 18. zl. 20 kr. Drobnější úpravy opatství, hostinských pokojů a refektáře probíhaly až do poloviny 20. let.¹⁰⁶ Braunbock tak úpravami premonstrátského kláštera v Teplé strávil téměř celou svou profesní kariéru. Stavitelský plat mu zajišťoval dobré finanční zázemí, a tak těžiště jeho vlastní tvorby můžeme zařadit až do 20. let, kdy práce v Teplé finišovaly.

Tepelský opat Raymund II. Wilfert započal roku 1719 také se stavbou kostela sv. Petra a Pavla v Mnichově nedaleko Teplé. Zdejší původně dřevěný kostel středověkého původu byl na počátku 17. století již zděný a roku 1609 byl doplněn věží podle plánů Antoniem de Haystallim (pravděpodobně da Aostalli).¹⁰⁷ O stavbě kostela mezi lety 1719 a 1725 nemáme téměř žádné zprávy.¹⁰⁸ Svěcen měl být opět tepelským opatem, Wilfertovým nástupcem, Raymundem III. Šimanovským roku 1725. Přestože dle ohledání se kostel zdá být novostavbou, není vyloučeno, že vznikla za použití starších konstrukcí.¹⁰⁹

Autorství kostela je neznámé, odborná literatura se doposud nepokusila realizaci s nikým spojit.¹¹⁰ Že by mohl být Braunbock autorem stavby svědčí jak historický kontext, Braunbock byl v daném období stále zaměstnán jako domácí stavitel kláštera, tak stylová podoba kostela.¹¹¹ Stavba má mnoho společných prvků s trojicí Braunbockových doložených kostelů v Kynšperku, Lokti a Chodově. Celková skladba kostela (polygonální presbytář, umístění věží do krčku mezi loď a presbytář, dynamický akcent na bicentralitu) i jednotlivé detaily (jednoduché členění fasády, průběh římsy v interiéru nebo oválný sloup schodiště) ukazují na Braunbockovo autorství.

---

¹⁰⁵ Z předchozích let nejsou v účtech roční náklady rozepsány do položek.

¹⁰⁶ ZAHRADNÍK 2011, 56.

¹⁰⁷ UPČ 1978, 410.

¹⁰⁸ GNIRS 1932. 87sq.

¹⁰⁹ ŠVANDRLÍK/BUCHTELE 2010, 162.

¹¹⁰ Přestože V. Naňková (viz NAŇKOVÁ 1980, 30) o kostele hovoří jako o zajímavé stavbě, do otázky autorství se nepouští. V souvislosti s mnichovským kostelem o Braunbockovi mluví pouze V. Ryšavý, který ale své závěry nikde nepublikoval, pouze je zanesl do památkového katalogu NPÚ (viz <https://www.pamatkovykatalog.cz/kostel-sv-petra-a-pavla-20417995>, vyhledáno 12. 7. 2019). Z tohoto zdroje pak informaci přebírá i další populárně naučná literatura (např. ŠVANDRLÍK/BUCHTELE 2010, 162).

¹¹¹ Podrobnější stylový rozbor viz kapitola *Katalog staveb s podílem W. Braunbocka*.

O Braunbockově finanční situaci na počátku 20. let 18. století vypovídá další nákup nemovitosti. V roce 1721 kupuje od Roziny Günterové, manželky Josefa Güntera, další dům v Teplé, tentokrát za 630 zl. a to patrně s úmyslem jej později přeprodat synovi Johannu Andreasovi, což nakonec činní v roce 1624 za částku 640 zl. 54 kr., jak alespoň uvádí městská kniha.¹¹² Andreas se v té době mohl vrátit z hypotetické tovaryšské cesty. O školení mladšího Braunbocka, které nejspíše probíhalo během koncem 2. desetiletí 18. století, nemáme ale žádné zprávy.

Na začátku 20. let začíná Braunbock stavět svou další velkou samostatnou realizaci. Roku 1721 bylo velmistrem řádu křižovníků Martinem Konstantinem Beinlichem rozhodnuto o novostavbě chrámu Nanebevzetí Panny Marie v Kynšperku nad Ohří.¹¹³ Na místě staršího gotického farního chrámu sv. Kunhuty vzniká od tohoto roku novostavba pod vedením stavitele W. Braunbocka. Na tento nákladný počín (náklady přes 40 tisíc zlatých)¹¹⁴ najmulí křižovníci Braunbocka. A to patrně díky dobrým zkušenostem v Chlumu sv. Máří, kde tou dobou již sám, bez Dientzenhoferova dohledu, stavěl severní ambit a budovu probošství. O pracích, které probíhaly do roku 1727 nemáme žádné zprávy. Po nálezů iluzivního malovaného oltáře na severní stěně lodi, signovaného Eliášem Dollhopfem a datovaného do roku 1729,¹¹⁵ můžeme vybavování kostela posunout ještě dále. Kynšperský kostel je prvním ze trojice doložených sakrálních staveb, které Braunbock v posledním desetiletí svého života vytvořil. Na této skupině staveb můžeme nejlépe vidět Braunbockův sklon k minimalismu s dynamickými akcenty.

Během stavební sezóny 1721 vzniká na náklady Zachariáše Adalberta, svobodného pána z Hittern, trojiční statue na tepelském náměstí. Zachariáš z Hittern byl rodákem z Teplé a v době vztyčení sloupu byl právníkem a zastával post prvního radního ve Vídni.¹¹⁶ Ke vzniku sloupu nemáme žádné archivní doklady, o stavbě nás informují pouze nápisové desky na samotném díle. Jméno autora se tak můžeme pouze domýšlet. A. Gnirs ve třicátých letech publikoval domněnku, že by autorem měl být Osvald Wenda ze Žlutic s pomocí W. Braunbocka.¹¹⁷ K této informaci dospěl na základě srovnání s již výše zmíněným trojičním

---

¹¹² ZAHRADNÍK 2011, 35.

¹¹³ SÁDLO 1932, 152.

¹¹⁴ PROKOP/SMOLA 2014, 419.

¹¹⁵ ČERNÝ 2013, 17sq.

¹¹⁶ CIRGLOVÁ 2000, 105.

¹¹⁷ GNIRS 1932, 501.

sloupem v Lokti. Od něj pak tuto informaci přejímá i další literatura, která Braunbockovo autorství často ještě zveličuje.¹¹⁸

Jak ale díky formální analýze dokázala K. Adamcová (roz. Círglová), východiska tepelské statue jsou jiná než u prací O. Wendy. Navíc informace, které máme u fungování Wendovy dílny v daném roce nenapovídají, že by sochař Wenda mohl sloup realizovat.¹¹⁹ Za autora realizace i návrhu považuje Adamcová Johanna Karla Stülpla spojeného již s loketskou realizací. Především díky silným stylovým vazbám na rakouské (především vídeňské) prostředí, které Stülpl mohl mít díky svým kontaktům ve Waldsassen.¹²⁰ Zda se Braunbock na realizaci vůbec podílel, není jasné. Mohl být Stülplovi nápomocen při zakládání sloupu, stejně jako máme doloženo u loketské realizace. Braunbock byl ale v daném období poměrně vytížen většími realizacemi. Spojení W. Braunbocka s touto realizací je bez archivních pramenů nepřesvědčivé.

Na stavbu severního ambitu v Chlumu sv. Máří navázala od roku 1723 monumentální stavba budovy probošství. Společně s budovou probošství byla vystavěna i severozápadní nárožní kaple, od které práce započaly. Braunbockovi je zde opět vyplácen plat stavitele přibližně 20 zl. ročně, navíc jako políra můžeme prameny doložit jeho syna Johanna Andrease.¹²¹ Astronomické náklady 13045 zl. 51 kr. jen za první rok stavby svědčí o výrazném stavebním úsilí. Během roku 1724 byla hotová hrubá stavba (náklady toho roku dalších 10798 zl. 24 kr.) a následujícího roku jsou vypláceny již částky za výzdobu. Roku 1728 již všechny práce dobíhají ke konci, poslední náklady na stavbu lze spojit s rokem 1729.¹²²

Autorství stavby probošství máme sice pevně archivně spojeno s W. Braunbockem, navíc K. Dientzenhofer byl v době projektování probošství již po smrti, nicméně prvotní záměr doplnit areál o trojkřídlou monumentální kompozici probošství byl jistě starší. Fasády objektu plně odpovídají staršímu členění a celková kompozice svědčí, že budova probošství byla součástí starších plánů. Některé dílčí rozdíly mezi dochovanými plány však ukazují, že Braunbock pravděpodobně původní Dientzenhoferovu koncepci obohatil o zaoblená

---

¹¹⁸ UPČ 1982, 38. KOZÁK 1961, 111. KUČA/ZEMAN 2006, 72.

¹¹⁹ CÍRGLOVÁ 2000, 105sqq.

¹²⁰ CÍRGLOVÁ 2000, 110. ADAMCOVÁ/NEJEDLÝ/SLÍŽKOVÁ/ZAHRAVNÍK 2004, 98.

¹²¹ NAŇKOVÁ 1980, 46.

¹²² BACHTÍK/MACEK/OULÍKOVÁ/PRIKNEROVÁ 2016, 33.

nároží, kterými nahradil původní zkosená. Drobnější změny proběhly i v dispozici obou pater objektu.

Roku 1724 pracuje Braunbock opět pro šlechtický rod Questenbergů. Toho roku předkládá plány a rozpočet na výstavbu zámku v Javorné u Bochova.¹²³ K realizaci plánů však v plném měřítku nikdy nedošlo. Se stavbou bylo započato až po Braunbockově smrti v roce 1729 a práce trvaly do roku 1731.¹²⁴ Postavena byla pouze dvě křídla a zámecká kaple sv. Jana Nepomuckého. Stavbu provedl stavitel Tobiáš Gravani,¹²⁵ který strávil téměř celý svůj život ve službách Questenbergů v Jaroměřicích nad Rokytnou. Lze věrohodně předpokládat, že Braunbockovy plány nebyly při stavbě nakonec použity. Tobiáš Gravani byl samostatně projektujícím stavitel, který byl hlavním questenberským stavitel. Po Braunbockově smrti stavbu očividně převzal do svých rukou a provedl podle vlastních plánů.

Kromě plánů pro zámek Javorná zasílá W. Braunbock v listopadu roku 1724 Janu Adamovi z Questenberka také plán zahrad pro předtím vystavěný zámek v Bečově.¹²⁶ Braunbock zde ukazuje svou univerzálnost na poli dobového stavebnictví, která jistě souvisela s malou konkurencí v regionu. Jelikož se v kraji nacházelo minimum zkušených architektů, musel být Braunbock schopen i podobných specializovaných činností, aby mohl uspokojit všechna stavebníková přání. Z původní koncepce zahrad se dochovalo pouze minimum. Jediným zajímavějším prvkem patřícím pravděpodobně k dané úpravě je dynamická konkávní nika z části vysekaná do skály a dozděná do hrubé stěny soklu schodiště za budovou kuchyně. Tento prvek však nemusí být spojen nutně jen s Braunbockem, jelikož dochovaná korespondence hovoří i o zapojení Tobiáše Gravaniho. Ten měl v březnu roku 1724 v Bečově vyměřit kašnu na nádvoří.¹²⁷ Je tak na místě ptát se, zda se nepodílel i na dalších kamenických detailech zahrady.

Podle V. Prokopa a L. Smoly se měl Braunbock již od roku 1701 podílet na přestavbě kostela sv. Václava v Lokti.¹²⁸ Prvotní fázi výstavby tohoto kostela však nelze s Braunbockem nijak spojit. Loketská farní kronika však spojuje jméno „Meister Wolff“ s přestavbou po

---

¹²³ FIDLER 1977, 128sq.

¹²⁴ UPČ 1977, 576.

¹²⁵ PLICHTA 1974, 156.

¹²⁶ RYŠAVÝ 2010, 382sq.

¹²⁷ RYŠAVÝ 2010, 377.

¹²⁸ PROKOP/SMOLA 2014, 477.

katastrofálním požáru města 26. ledna 1725.¹²⁹ Požár, který zpustošil většinu města, zanechal křížovníky spravovaný farní chrám v havarijním stavu. Ještě toho roku začala přestavba kostela, které se ujal Braunbock. Měl dobré vztahy jak s řádem křížovníků, pro které pracoval v Chlumu Svaté Máří a v Kynšperku, tak s loketskou radnicí, pro kterou připravoval zase stavbu trojičního sloupu. Získat tuto zakázku tak pro něj nebyl jistě problém. Ze staršího, původem gotického kostela zůstalo po radikální přestavbě pouze zdivo presbytáře a nejnižšího patra věže.¹³⁰ Je zajímavou náhodou, že původní loketské středověké řešení polygonálního závěru a k němu přisazené věže, používá Braunbock již na konci druhého desetiletí 18. století na stavbách kostelů v Kynšperku a v Mnichově u Teplé. Snad i z toho důvodu se rozhodl Braunbock zachovat tuto kompoziční skladbu v Lokti. To i za cenu, že znatelně delší nová loď kostela byla umístěna nešikovně ke kraji svahu, který musel být pro stavbu nákladně upraven. Přestavbu vedl Braunbock až do své smrti v roce 1729, poté na jeho místo nastoupil jeho syn Johann Andreas, který chrám do roku 1734 dokončil.

Požár kostela sv. Václava v Lokti na počátku roku 1725 uvedl v chod i další Braunbockovu sakrální realizaci. V nedalekém Chodově stál od roku 1658 dočasný kostelík sv. Vavřince, který byl již roku 1715 v havarijním stavu.¹³¹ Místní vrchnost, svobodný pán Franz Flamin von Plankenheim, navíc ve vyhořelém loketském kostele udržoval hrobku pro svůj rod. Franz Flamin tak byl postaven před rozhodnutí, zda vybuduje nový chrám, nebo zaplatí obnovu kostela v Lokti. Ambice prorazit do vyšší společnosti jej patrně vedly k první variantě.¹³² Základní kámen nového chodovského chrámu byl položen 23. července 1725 a posvěcen místním farářem Michaellem Hönigem. Nový chrám vznikl výše na kopci než dočasný kostelík, a tak stavba nebyla limitována starší situací. Za stavitele byl Plankenheimem zvolen Wolfgang Braunbock, jako políři jej na stavbě zastupovali Laurenz Jeckel z Luk a Bertel Scharf z Bezděrova.

Již během prvního roku stavby nastaly potíže se založením kostela. Zdejší jílové podloží přinutilo Braunbocka vystavět chrám na dřevěném roštu posazeném na dubové a olšové piloty. Toto náročné technické řešení výrazně prodražilo stavbu, ale také ukazuje na

---

¹²⁹ GNIRS 1927, 110.

¹³⁰ KAŠIČKA/NECHVÁTAL 1983, 74sq.

¹³¹ BĚLOHLÁVEK 2015, 13.

¹³² Tamtéž.

technickou znalost W. Braunbocka. Farní kronika navíc uvádí zajímavý technický detail, totiž: „byly také zřízeny do země vodní jámy a to za tím cílem a k tomu, aby se mohlo a mělo často sledovati, zda je dřevěný rošt stále ve vodě ponořen. Pokud by tam vody nebylo, bylo by ji nutné doplniti, jinak by trámy shnily a kostel se zřítí.“¹³³ Zprávy o podobném technické řešení v dobovém stavebnictví jsou poměrně vzácné.

Práce na hrubé stavbě probíhají od presbytáře. Celkové náklady na prvotní fázi stavby činily přes pět tisíc zlatých. Když W. Braunbock roku 1729 umírá, stavby se ujímá jeho syn Johann Andreas, který roku 1731 dostaví presbytář a mezi lety 1731–1733 pracuje na východní části lodi kostela, dozajisté podle otcových plánů. Roku 1733 navíc umírá patron kostela Franz Flamin von Plankenheim a zanechává stavbu v dluzích. První církevní obřad v novém chrámu je tak paradoxně pohřeb místního pána a patrona chrámu. Jeho tělo je uloženo 9. května 1733 do krypty kostela dokončené, jak píše farář Hönig ve farní kronice, „jen pět dní předtím“.¹³⁴ Západní část kostela je podle původních plánu po malých částech dokončována až do 19. století.

V polovině 20. let začínají také práce na budově radnice v Mnichově nedaleko Teplé. Datace na hlavním portále stavby spojuje stavbu s lety 1725–1730. Podle listin nalezených v časové schránce uložené v západní stěně budovy byl základní kámen položen 21. července 1728 opatem tepelského kláštera Raymundem III. Šímanovským. K svěcení budovy radnice došlo roku 1730.¹³⁵ Listiny nás bohužel neinformují o jméně stavitele budovy. Stavba, která navázala časově na realizaci zdejšího kostela opět vykazuje spojení s Braunbockem. Jednoduchá stavba je plná výjimečných architektonických detailů, které svědčí o hravosti jejího autora, jistě musí být dílem zkušeného stavitele. Motiv vybraných nároží odkazuje na dílo J. B. Santiniho a unikátní interiérové portály, provedené negativně ve stěně, zase ukazují mimořádnou vlastní invenci. Jediným autorem v oblasti, u kterého můžeme předpokládat podobnou schopnost vnímání je W. Braunbock. Pokud tedy stavba nebyla navržena architektem mimo region, což nelze vyloučit, je Braunbock jistě jejím autorem.

---

¹³³ Překlad převzat z BĚLOHLÁVEK 2015, 14.

¹³⁴ BĚLOHLÁVEK 2015, 14.

¹³⁵ ŠVANDRLÍK/BUCHTELE 2010, 19.

O více než pracovním kontaktu s rodinou Dientzenhoferů svědčí epizoda z roku 1727. Během října toho roku vyrazil Kilián Ignác Dientzenhofer do Karlových Varů, aby shlédl a vyhodnotil možná staveniště pro křižovnický chrám sv. Máří Magdalény. Na této inspekční cestě jej neprovázela nikdo jiný než bývalý spolupracovník jeho otce, Wolfgang Braunbock.¹³⁶ Je očividné, že mezi mladým tvůrcem a stárnoucím stavitelem musela panovat stejná vzájemná důvěra, kterou měl k Braunbockovi i starší Dientzenhofer. Na staveništích u Vřídla a na Nové Louce provedli Dientzenhofer a Braunbock několik sond na zjištění kvality podloží. Jejich podrobný plán, včetně vysvětlivek pak poslali oba stavitelé velmistru křižovnického řádu Františku Matoušovi Böhmovi. Kilián I. Dientzenhofer pak pro obě staveniště navrhl sérii výjimečných plánů.¹³⁷ Braunbockův dopis adresovaný generálu Böhmovi je navíc zajímavý dalším obsahem. Braunbock zmiňuje, že plány kaplí v ambitu poutního místa v Chlumu Svaté Máří posílá „po panu staviteli“, tedy po Kiliánu I. Dientzenhoferovi, který se vracel do Prahy. Vzhledem k tomu, že tehdy byly již hlavní práce v Chlumu dokončeny, pracovalo se tehdy pouze na probošství, šlo pravděpodobně o založení prováděcích plánů do archivu řádu.

Na konci 20. let 18. století je několik Braunbockových zakázek stále ještě rozestavěných a některé existují jen v plánech. Na stavbách mu pomáhá syn Johann Andreas a Braunbock zůstává i nadále v přátelském kontaktu s mladým Kiliánem Ignácem Dientzenhoferem. Roku 1729 přetrnula jeho práci na tomto světě smrt. Umírá jako vážený stavitel a tepelský měšťan, pohřben je 4. května 1729 v Teplé.¹³⁸ Jeho architektonického dědictví se ujímá syn Andreas, který dokončuje rozestavěné stavby a následně pokračuje ve rodinné stavitelské tradici.

---

¹³⁶ VILÍMKOVÁ 1986, 130sq.

¹³⁷ O existenci plánů informoval již O. Stefan (STEFAN 1926–27, 470) jejich podoba byla ale neznámá. Naposledy provedli rozbor nalezených plánů R. Biegel a P. Macek, kteří variantní sérii reinterpretovali a jeden ze čtyř plánů odmítli (viz BIEGEL/MACEK 2015, 433–435).

¹³⁸ ZAHRADNÍK 2011, 35.

Katalog staveb s podílem W. Braunbocka

Wolfgang Braunbock se během své kariéry významně podílel na řadě staveb. Podstatnou část tvoří projekty realizované podle plánů K. Dientzenhofera. Právě díla realizovaná pod taktovkou zkušeného stavitele, byla výraznou inspirací pro samostatnou Braunbockovu činnost. Jeho vlastní stavby tvoří poměrně uzavřenou skupinu sakrálních staveb, na kterých Braunbock používá především motivy, které dynamizují jednoduchá kompoziční schémata kostelů. Druhou skupinou vlastních staveb jsou pak realizace zámeckého charakteru. Na těchto stavbách lze nalézt mnohem širší spektrum inspirací a vlastní osobní invence. Samostatným tvůrčím počinem je pak realizace trojičního sloupu v Lokti.

Stavby realizované dle cizích plánů

Klášterní areál, Teplá

Klášter (část obce Teplá)

1690–1725

Kryštof Dientzenhofer (plány), Wolfgang Braunbock (realizace, od 1711 i plány)

Klášterní komplex skládající se z klášterního kostela, čtyřkřídlé budovy konventu, čtyřkřídlé budovy prelatury a dvoukřídlé novobarokní budovy knihovny a muzea. Čtyřkřídlá budova konventu **[1]** tvoří uzavřenou dispozici okolo klášterního dvora a na východních nárožích je doplněna polygonálními rizality. Budova je třípodlažní s valbovou střechou, polygonální věžice mají cibulovou báň. Stěna je členěna do tří etáží a jsou v ní pravidelně rozmístěny okenní otvory. Nejnižší tvoří sokl s průběžnou stříškovitou bosáží. Druhá a třetí etáž je rozdělena do plastických lesénových rámců. Pravoúhlé okenní otvory jsou propojeny s patrovými římsami lehce vystupujícím polem.

Čtyřkřídlá budova prelatury **[2]** se třemi křídly přimyká k budovám konventu a ke kostelu a tvoří s nimi druhý uzavřený klášterní dvůr. Čtvrté křídlo vybíhá samostatně z dispozice směrem k západu. Na jižním křídle je akcentován široký šestiosý rizalit. Budova prelatury je dvoupodlažní a její stěna je členěna stejně jako na budově konventu. Pouze průčelí samostatného křídla, rizalit jižního křídla a na okolní okenní osy jsou akcentovány vysokým pilastrovým řádem iónského, respektive dórského typu.

Dlouhodobá zakázka na budovách tepelského kláštera¹³⁹ zaměstnávala Braunbocka téměř celý jeho profesní život. Právě tato zakázka jej do Čech přivedla a teoreticky zde mohl poprvé získat alespoň částečnou tvůrčí svobodu. Právě stavba tepelského kláštera mu dala základní repertoár, který mohl Braunbock využít při své vlastní tvůrčí činnosti. Monumentální struktura fasád, které zde Dientzenhofer navrhnul velice podobně jako v Chlumu Svaté Máří, dala Braunbockovi cit pro měřítko a proporce.

Plnou tvůrčí svobodu zde však Braunbock pravděpodobně neprojevil. Jeho tvorba pro klášter byla i po roce 1712, kdy byl již určitě domácím stavitelem kláštera, svázána se staršími Dientzenhoferovými plány. Bylo by lákavé spojit s Braunbockem řešení středního pole klenby průjezdu pod křídlem prelatury [3], kde plackovou klenbu nad čtvercem s okosenými rohy doplňuje dvojice samostatných klenebních útvarů, obloukových „pasů“, které vytvářejí spolu s okosením stěny průběžný oblouk od podlahy až ke klenbě. Tento prvek, který Braunbock bude pravidelně používat na svých sakrálních stavbách, se sice nachází v části stavěné již bez dozoru K. Dientzenhofera, ale můžeme jej nalézt i v Chlumu Svaté Máří, v částech, které jistě Braunbock neprojektoval.

Takto pojatá klenba se v díle Kryštofa Dientzenhofera již jinde neobjevuje, přesto je daný prostor pro jeho tvorbu důležitý. Technické řešení a podoba klenby je patrně Dientzenhoferovou uměleckou invencí, ale členění stěny vizuálně velice připomíná boční prostor krypty římského kostela San Carlo alle Quattro Fontane (srovnání s [4] a [5]). Toto porovnání, byť může být jakkoli náhodné, získává na důrazu v kombinaci s další vizuální podobností s dílem F. Borrominiho na zámku v Hamrníkách. Přestože uměnovědná literatura běžně osobní zkušenost s Římem u Kryštofa Dientzenhofera nepředpokládá, díky těmto podobnostem se zdá býti možnou cestou pro další výzkum.

Mimořádně zajímavý je portál [6] datovaný do roku 1713, tedy do doby, kdy, již mohl Braunbock v areálu teoreticky projektovat sám. Tento mimořádný dynamický portál ale nemá v Braunbockově díle obdoby, a proto i zde ponecháváme atribuci Kryštofu Dientzenhoferovi.¹⁴⁰

---

¹³⁹ GNIRS 1932, 368sq. ZAHRADNÍK 2011, 7sq.

¹⁴⁰ Tak jak byla přisouzena P. Mackem a J. Bachtíkem (viz MACEK/BACHTÍK 2015, 281).

Literatura¹⁴¹ se také často zmiňuje o úpravách závěru klášterního kostela, které měl vyprojektovat Kilián I. Dientzenhofer a realizovat W. Braunbock roku 1720. Po těchto údajných „úpravách po požáru“ však prameny mlčí.¹⁴² Stejně tak všechny barokní úpravy v závěru klášterního kostela, které lze na stavbě spatřit odpovídají až mladší etapě pozdního baroka.

Poutní areál, Chlum Svaté Máří

náměstí J. W. Goetheho, Chlum Svaté Máří

1689–1729

Kryštof Dientzenhofer (plány), Wolfgang Braunbock (realizace, od 1717 i plány)

Poutní areál se skládá z kostela, čtyřkřídlé části ambitů se šesticí kaplí, menší budovy školy a monumentální trojkřídlé budovy probošství. Areál tvoří uzavřený obdélný celek. Budova kostela je osově umístěna do prostoru vnitřního nádvoří, tvořeného ambitem, s vnějším prostorem je propojena pouze průčelím s dvojicí věží [7]. Interiér kostela je rozčleněn na dva stavební prostory s oddělenými liturgickými provozy. Oválná kaple se nachází v západní části budovy a je zaklenuta kopulí s výsečemi. Kostel je trojlodní, se širokou hlavní lodí, která je od presbytáře oddělena transeptem, který se v exteriéru projevuje jen mělkým odskočením. Zaklenut je na placková pole, oddělená pasy, s kupolí nad křížením. Průčelí i boční fasády jsou členěny vysokým řádem dórských pilastrů, které vynášejí kompletní kladí.

Ambity [8] obsahují šestici kaplí umístěných v nároží a ve středu delších křídel. Chodba ambitů je traktovaná do čtvercových polí, zaklenutých křížovou klenbou. Kaple jsou zaklenuty dynamickými klenbami na principu pronikajících se oválů, završených kopulí. Fasáda ambitů do nádvoří je členěna dórskými pilastry, které vynášejí průběžnou římsu. Průčelí mimo areál jsou členěna pilastrovým řádem s osobitou variantou hlavic.

Na severní část ambit je navázána trojkřídlá budova probošství, ve tvaru písmene U, která svírá společně s křídlem ambitů úzký uzavřený dvůr. Hlavní průčelí budovy probošství je

---

¹⁴¹ V NAŇKOVÁ 1980, 35. UPČ 1982, 39. NAŇKOVÁ 1989a, 43.

¹⁴² ZAHRADNÍK 2011, 55.

doplněno i centrální výškově zvýrazněný mělký rizalit. Nároží jsou oble vykrojena. Průčelí rizalitu přejímá architektonické členění ambitů. Zbývající části jsou rozděleny na jednotlivé etáže římsou a členěny lesénovými rámcí.

K jižnímu křídlu ambitu je připojeno menší příčné křídlo, sloužící jako škola [11]. Dvou etážová fasáda je členěna do lesénových rámců, ve kterých se nacházejí jednoduchá pravoúhle zakončená ostění oken s uchy a soklem s propadlý polem.

Poutní areál v Chlumu Svaté Máří byl Braunbockovým celoživotním dílem. Postupná a pomalá proměna areálu¹⁴³ zaměstnávala Braunbocka, který zde stavěl nejprve pod Dientzenhoferovým vedením a následně i sám. Autorský podíl bude v tomto případě však pouze minimální. Wolfgang Braunbock se po opuštění projektu jeho autorem, K. Dientzenhoferem, pouštěl pouze do drobných úprav projektu.

Přestože křížovnický areál v Chlumu Svaté Máří obsahuje celou sbírku zajímavých architektonických řešení, Braunbock se s výjimkou dvou konkrétních motivů nechal inspirovat spíše nepřímo. Jako jeden z prvních se v Čechách měl možnost seznámit se s radikálně dynamickou průnikovou koncepcí. Její ostentativní použití v nárožních kaplích [9] nemohlo vnímavému staviteli, jakým Braunbock byl, ujít. Z jeho pozdějšího díla však můžeme usuzovat, že jej takto radikální architektonické myšlení neuchvátilo. Z Dientzenhoferova díla převzal spíše jistou latentní formu dynamismu a dramatizace, která se projevuje napětím architektonické struktury v kontextu minimalistického tvarosloví.

Konkrétní motivy, které Braunbock převzal do své tvorby lze nalézt v Chlumu dva. Jedním je čistě módní a formální projev dynamismu, vstupní otvor krypty tvaru oválu, který Braunbock použije v nedalekém Kynšperku. Tím druhým je již výše zmíněný kontinuální oblouk, procházející od podlahy až do klenby, který umožňuje zaklenout místnost na půdoryse čtyřúhelníku s okosenými rohy jednoduchou plackou. Tento prvek v Chlumu najdeme v suterénním předprostoru kaple mrtvých v jižním úseku ambitu [10].

---

¹⁴³ Naposledy BACHTÍK/MACEK/OLÍKOVÁ/PRIKNEROVÁ 2016.

Braunbockovy autorské zásahy se omezily jen na budovy probošství a školy, které vznikaly až po Dientzenhoferově smrti. Nicméně i koncepce těchto částí areálu jistě vycházela z celkového projektu, navrženého Dientzenhoferem. Změny může dobře posoudit podle dochovaného plánu [13]. S výjimkou drobných úprav v dispozici přichází hlavní změna v pojetí nároží budovy probošství. Původní plán počítal se zkosení v tupém úhlu vůči hlavní fasádě. Braunbock se však rozhodl nároží [12] zaoblit a strukturu fasáda, jinak převzatou ze starších ambitů, doplnit o strukturu překládajících se plánů, tvořených lesénami a stěnou.

Při stavbě probošství se Braunbock také inspiroval v klášteře v Teplé. Obě stavby mají společný sokl, který je tvořen průběžnou pásovou bosází, která má sklopené čelo a vytváří tak jakési stříšky.

Braunbockova práce pro křižovníky však nebyla bezchybná. Jiný dochovaný plán [14], ukazuje jistý zápas s konstrukcí nárožní kaplí s mimořádnou dynamickou klenbou. Při podrobné prohlídce plánu zjistíme, že jeho autor (Braunbock podepsán iniciálami) nedokázal správně vytyčit křivku kupole a lucerny kaple. I samotné provedení ukazuje jasné nedostatky. Nárožní kaple v ambitech při západním průčelí kostela vykazují prvky deformace původního tvaru a nesprávné křivosti.¹⁴⁴

U Braunbockových staveb, které jindy excelují v technických řešeních, nenacházíme nikde podobný kvalitativní nedostatek z hlediska klenutí. Je tedy otázkou, co tuto nenadálou chybu vyvolalo. Indicie naznačují, že to byl právě Wolfgang Braunbock, kdo při stavbě kaplí chyboval. Autoři posledního stavebně-historického průzkumu považují konstrukci kaplí za natolik složitou, že ji Braunbock nedokázal porozumět.¹⁴⁵ Což je jistě možné, ale ne nutně jediné vysvětlení. Chyba mohla také ležet na samotných řemeslnících, kteří klenbu klenuli. Na stavbě se navíc v dané době objevuje v účtech větší množství osob na pozici políra, je tedy i možné, že samotnou stavbu kaplí Braunbock pouze dohlížel z pozice domácího architekta kláštera a na místě ji přímo prováděl jiný stavitel.

---

¹⁴⁴ BACHTÍK/MACEK/OULÍKOVÁ/PRIKNEROVÁ 2016, 30sq.

¹⁴⁵ Tamtéž

Špitální kaple Nejsvětější Trojice, Teplá

Pivovarská ulice, Teplá

1692–1699

Kryštof Dientzenhofer (plány), Wolfgang Braunbock (realizace – připsáno)

Kaple tepelského špitálu [15] je jednoduchou centrální stavbou na půdoryse osmiúhelníku [16]. V severní části je kaple pravoúhle připojena k budově špitálu. Plná severní nároží jsou pak využita jako prostor předsíně a schodiště na kůr. Exteriér je členěn do plastických lesénových polí, které jsou v horních rozích doplněny obloučkem. Stěna je členěna na dvě plynule přecházející etáže, v první se nachází oválné okno s jednoduchým ostěním, v druhé je pak okno s půlkruhovým záklenkem a ostěním s uchy. Nízká osmiboká jehlancová střecha vrcholí sanktusníkem

Interiér stavby [17] je řešen jako ústřední prostor s hvězdicovou klenbou, rozšiřující se do nik. Do druhé etáže jsou pak vloženy průchozí empory. Stěna je členěna zalamujícími se iónskými pilastry s kompletním zalamovaným kladím, nesoucím klenbu.

Tento jednoduchý kostel, vystavěný jako novostavba mezi lety 1692 až 1699 je důležitou ranou realizací K. Dientzenhofera.¹⁴⁶ Jeho autorství je v tomto případě doloženo pramenně, bohužel jeho polír není na této realizaci zmíněn.¹⁴⁷ Vzhledem ke stavebníkovi a místě stavby v hlavním působišti W. Braunbocka, je téměř jisté, že Dientzenhoferovy plány zde Braunbock realizoval. Inspiračním zdrojem pro Dientzenhofera bylo řešení hrobky v zámeckém areálu v Ostrově nad Ohří, kde pod Leuthnerovým dohledem pracoval. Toto původní zastaralé a výrazově nemoderní řešení se v Dientzenhoferově novém dynamičtějším pojetí výrazně podobá kapli Nanebevzetí Panny Marie v Chlumu Svaté Máří.

Braunbock se ve své vlastní tvorbě k centrálám sice neuchýlil, přesto můžeme najít některé společné motivy mezi špitální kaplí a jeho vlastní tvorbou. Poměrně častý je u Braunbocka motiv rozdělení exteriéru kostela do dvou plynule navazujících etáží s odlišnými okny. Tento motiv použitý i na kapli Nejsvětější Trojice se ve 20. letech stane téměř Braunbockovým podpisem sakrálních staveb. Stejně tak jednoduché členění exteriéru do plastických lesénových rámců se zjemněním rohů obloučkem je řešení, které Braunbock

¹⁴⁶ GNIRS 1932, 493. FRANZ 1962, 53. NAŇKOVÁ 1976, 136. VILÍMKOVÁ 1986, 68. MACEK/BACHTÍK 2015, 276.

¹⁴⁷ GNIRS 1932, 493.

uplatnil například v Mnichově a ve Skalné. Přestože se jedná o poměrně obecné podobnosti, které bychom našli jistě i u mnoha dalších staveb, ukazují nám tyto motivy, že i ve vlastní tvorbě zůstává Braunbock věrný, starším, ve 20. letech již často stylově nemoderním, dientzenhoferovským kompozicím.

Kostel sv. Jana Křtitele, Úterý

Úterý

1695–1698

Kryštof Dientzenhofer (plány), Wolfgang Braunbock (realizace)

Centrální jednodílná stavba kostela [18] s osovou částečně vtaženou věží a sakristií. Půdorys [19] hloubkově orientovaného oválu tvoří vnější stěnou kostela je doplněn o dva rizality, částečně vtaženou věž a na východě umístěnou sakristii. Díky těmto rizalitům je půdorys symetrický i v severojižní ose. Věž má cibulovou střechu, loď pak netradiční valbovou střechu nad oválem.

Fasáda kostela je členěna minimalisticky a přesto rafinovaně. Stěny věže jsou rozděleny do velkých lesénových rámců, horizontálně věž předěluje římsa navazující na římsu lodi. Stěnu lodi kostela dělí široké vertikální téměř ploché lesénové rámce. Samotný vertikální prvek lesény obsahuje okno s půlkruhovým záklenkem a jednoduchým ostěním. Okenní osy nejblíže k věži obsahují kromě půlkruhových oken také jednoduché portály a oválná okna v nižší etáži. Vpadlé pole mezi touto okenní osou a věž obsahuje čtyři nepravidelně umístěné drobné kulaté okenní otvory schodiště.

Vnitřní prostor kostela je tvořen protaženým osmiúhelníkem rozšířeným úzkými nikami. Klenba [20] je tvořena složením kupole a půlkruhových výsečí vycházejících z půlkruhově zaklenutých nik. Dojem baldachýnu dotváří členění stěny. Dvojice sdružených dórských pilastrů vynáší úseky kompletního kladí, které je na bočních stěnách nik nahrazeno pouze římsou a na čelních stěnách nik redukováno úplně. Do nárožních nik jsou pak vloženy empory.

Novostavba kostela sv. Jana Křtitele v Úterý je správně považována za jednu z nejdůležitějších raných prací Kryštofa Dientzenhofera.¹⁴⁸ Unikátní řešení oválu v kombinaci s polygonem a komplikovaně tvarovanou dynamickou klenbou započalo Dientzenhoferovu cestu k radikálnímu baroku. Stavba probíhala na místě staršího kostela od roku 1695 přibližně do roku 1698.¹⁴⁹ Braunbockova účast na realizaci Dientzenhoferových plánů je doložena prameně.¹⁵⁰

Jak již bylo výše řečeno, Braunbock ve svých realizacích nepracoval s centrály. Přesto můžeme říct, že i stavba kostela v Úterý byla pro Braunbockovu vlastní tvorbu vlivná. Zde se Braunbock poprvé setkal s vrcholným dynamickým dílem. Kostel také předjímá mnohá radikálně dynamická řešení, která budou pro Braunbockovu tvorbu klíčová. Z konkrétních motivů úterského kostela, které Braunbock použil na svých stavbách lze zmínit způsob průběhu římsy v interiéru [21]. Tento motiv, který se objevuje i v interiéru kaple Nejsvětější Trojice v Teplé, tedy redukce na bočních stranách nik a úplné zmizení římsy v čelních stěnách, se opakuje v Braunbockových samostatných realizacích kostelů v Mnichově a Skalné (srovnání s [22] a [23]).

Zámek s hospodářským dvorem, Krukanice

Krukanice (část obce Pernarec)

1698

Kryštof Dientzenhofer (plány), Wolfgang Braunbock (realizace)

Jednoduchá dvoupodlažní zámecká stavba na půdorysu protaženého písmene L. Hlavní průčelí je obráceno směrem k východu a navazuje na cestu z obce. Přístupová cesta k areálu je řešena mostovou úpravou mezi dvěma zídkami, které oddělují cestu od nerovného terénu. Na zámek navazuje hospodářský areál o několika budovách mladšího založení.

Hlavní průčelí [24] má 19 okenních os a je členěno do nepravidelných lesénových rámců. Fasáda je plochá, lesény se liší pouze barevností. Osmou a devátou okenní osu zprava

¹⁴⁸ FRANZ 1962, 53sq. Vilímková 1986, 77. NAŇKOVÁ 1989b, 395. Macek/BACHTÍK 2015, 276sq.

¹⁴⁹ UPČ 1982, 159sq. ZAHRADNÍK 2011, 38.

¹⁵⁰ MACEK 2015, 401.

zabírá v přízemí jednoduchý portál s půlkruhovým záklenkem a pravoúhlým vpadlým ostěním s akcentovanými cvikly. Stejný portál [25], později zazděný se nachází i v třetí a čtvrté ose zprava. Obdélná okna mají jednoduchá ostění s uchy.

Dvorní průčelí hlavního křídla má 16 okenních os, sedmou a devátou osu zprava zabírají válcovité rizality věžiček mladšího data. Portál je umístěn ve 12 a 13 ose zprava. Boční křídlo je tři okenní osy široké a pět hluboké. Členění fasád ve dvoře odpovídá stěně hlavního průčelí. Střecha nad hlavním křídlem je valbová, nad bočním sedlová.

Obě podlaží jsou klenutá a dispozice je řešena jako dvojtrakt s chodbou do nádvoří. V přízemí se nacházejí větší místnosti s klášterními klenbami s výsečemi, rozdělené mladšími příčkami. První patro je rozděleno na dva trakty, chodbu a obdélné pokoje. Chodba [27] je zaklenuta valenou klenbou s pravidelnými výsečemi nad okny a vstupu do pokojů. Pokoje [28] jsou ve starší části většinou klenuté obdélnými klášterními klenbami s trojbokými výsečemi, ostatní pokoje jsou plochostropé. Stropy jsou v některých pokojích členěny jednoduchými geometrickými štukovými poli.

Zajímavá zámecká stavba byla v minulosti považována za mnohem mladší realizaci 18. století.¹⁵¹ Díky archivním průzkumům¹⁵² byla doložena její výrazná přestavba do roku 1698 a autorství bylo připsáno K. Dientzenhoferovi. Polírem byl dle archivních pramenů W. Braunbock. Zámek prošel v 19. století romantizující přestavbou, která rozšířila hlavní křídlo o celou jižní část o šířce 9 okenních os.¹⁵³

Na Kryštofa Dientzenhofera jako na autora ukazuje kromě archivních pramenů i stylová podobnost portálů zámku s hlavním portálem špitální kaple Nejsvětější Trojice v Teplé, vystavěné ve stejné době. Jednoduché portály s půlkruhovým záklenkem jsou orámovány vpadlým pravoúhlým polem s diamantováním ve cviklu a zvýrazněným klenákem. Jak poukázal V. Ryšavý,¹⁵⁴ krukanké portály jsou pouze lehce redukovány v míře plošnosti, jinak plně odpovídají portálu v Teplé (srovnání [25] a [26]).

---

¹⁵¹ KAMPER / WIRTH 1908, 146. UPČ 1978, 151.

¹⁵² VILÍMKOVÁ 1986, 68. ZAHRADNÍK 2011, 39.

¹⁵³ RYŠAVÝ 2019.

¹⁵⁴ Tamtéž

Hlavní kvalita krukanického zámku však spočívá v dokonale zvládnutých proporcích a urbanistickém zakomponování do půdorysu obce. Jednoduchý zámeček působí díky harmonickým proporcím lesénových rámců a lehce převýšené valbové střeše monumentálním dojmem. Pro Braunbocka byla práce v Krukanicích přínosná pro načerpání zkušeností nikoliv technického, ale uměleckého charakteru. Sám Braunbock pak s podobným členěním fasády zámku pracuje v Bečově, kde se mu podařilo docílit podobně harmonické koncepce. Konkrétní inspirací pak je jednoduchá geometrická štukatura stropů 1. patra. S podobně prostu a v 17. století stylově ustrnutým členěním stropních zrcadel se setkáme na Braunbockových realizacích radnice v Mnichově a zámku v Bečově.

Hospodářský dvůr se zámečkem, Hamrníky

třída Vítězství, Hamrníky (část obce Mariánské Lázně)

1706–1708

Kryštof Dientzenhofer (plány), Wolfgang Braunbock (realizace)

Čtyřkřídlý hospodářský dvůr [29] [30], obdélný, s výrazně okoseným jihovýchodním nárožím, do kterého je integrálně zasazen lehce převýšený zámeček. Dvoupodlažní budovy plně uzavírají vnitřní dvůr, druhé podlaží zámečku převyšuje okolní hospodářské budovy. Objekt je provizorně zastřešen nízkou sedlovou střechou.

Příjezdová cesta k zámečku je akcentována výrazným okosením budovy v šířce tří okenních os, boční části fasády zámečku jsou tříosé. V přízemí nárožní části se nachází střední portál s půlkruhovým záklenkem mezi dvěma postranními nikami. Průčelí do dvora [31] je pětiosé s jednoosým zalomením. Fasáda hospodářských budov je plochá, členěná pouze okenními otvory s jednoduchým ostěním. Hlavní průčelí zámečku je horizontálně členěno plochou patrovou římsou. Vertikálně je průčelí členěno bosovaným armováním nároží a obdélnými vystouplými poli, která propojují patrovou římsu a okna druhého podlaží.

Vystouplé ostění portálu je jednoduchá obdélná šambrána s obloukově oříznutými horními rohy a akcentovanou patou záklenku a klenákem. Stejně strukturované ostění mají i postranní niky. Obdélná okna jsou rámována kamenným ostěním s netradičním profilováním. Ostění je široké a ploché na vnějšku odskočené pouze dvojitém vyžlabeným.

Půdorys vnitřní dispozice je silně vázán na průjezd okoseným nárožím. Ten je strukturován do dvou místností, obdélné, zaklenuté křížovou klenbou se širokými výsečemi, a šířkově orientované šestiboké místnosti se skládanou klenbou. Klenba je členěna dvěma mohutnými pasy, které oddělují špičky místnosti a vytváří tak široký osmiboký prostor. V oddělených špičkách jsou koutové klenby, v hlavním prostoru pak valená klenba kombinovaná s výsečemi. Boční místnosti reagují na dispozici průjezdu nepravidelným půdorysem. Ostatní místnosti v přízemí i patře jsou klenuté, většinou vějířovitými klenbami.

Hamr a mlýn na Kosím potoce existoval již od 16. století a postupně se proměnil v hospodářský dvůr.¹⁵⁵ Ten roku 1665 vyhořel a byl majitelem Jiřím Danikelem Froschhammerem prodán tepelskému klášteru za 3000 zl. Tepelští premonstráti dvůr opravily a začali zde opět hospodařit. Roku 1706 ale objekt opět katastrofálně vyhořel. Ještě toho roku bylo přistoupeno k novostavbě dvora s malým reprezentačním zámečkem, který sloužil jako letní sídlo pro členy kláštera.

Autorství Kryštofa Dientzenhofera¹⁵⁶ se zakládá na faktu, že byl v dané době domácím architektem kláštera. To sice nemáme plně doloženo, stavitelem kláštera mohl v dané době být již Braunbock, ale jedná se o nejpravděpodobnější variantu. O Dientzenhoferově autorství svědčí navíc i stylová analýza objektu.

Na jednoduchém zámečku lze nalézt řadu pozoruhodných detailů. Již samotná skladba obdélného dvora s reprezentativní stavbou v okoseném nároží, je na svou dobu velice progresivní, nejbližší podobnou kompozici navrhne J. B. Santini v Hubenově až roku 1728.¹⁵⁷ Snad i pro tuto podobnost se v minulosti snažil A. Jirka stavbou přisoudit právě Santinimu.¹⁵⁸ Jeho stylová analýza se opírá o podobu portálu, kterou přirovnává k „Santinim běžně užívanému tvaru.“ Je sice pravda, že Santini velice podobný tvar vystouplé obdélné šambrány s vyřiznutými horními rohy, na kterou reaguje nad ní probíhající římsa, používá například na arkádách kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře (srovnání

---

¹⁵⁵ BUCHTELE/ŠVANDRLÍK 2012, 1sq. GNIRS 1932, 126sq. UPČ 1977, 360.

¹⁵⁶ VILÍMKOVÁ 1986, 68. ZAHRADNÍK 2011, 45sq. ŽIŽKA 2018, 513sq.

¹⁵⁷ ŽIŽKA 2018, 31.

¹⁵⁸ JIRKA 1974, 270.

[32] s [33]), ten tvar je však mnohem běžnější.¹⁵⁹ Jak poznamenal J. Žižka,¹⁶⁰ je použití tohoto tvaru relativně časně, nikoliv však pro Santiniho výjimečné.

Další z argumentů A. Jirky pro Santiniho autorství, totiž zajímavá ostění oken, také není úplně mylný. Ostění, která srovnává s okny na kostele v Manětíně, opravdu mají stejnou profilaci jako obdélná okna boční fasády kostela sv. Barbory v Manětíně, který bývá některými badateli spojován s J. B. Matheyem.¹⁶¹ Stejně profilovaná ostění oken nalezneme ale i na kostele sv. Jana Křtitele v Úterý (srovnání [34] s [35]), kde je Dientzenhoferovo autorství doložené.

Santiniho autorství dokládá A. Jirka i archivními prameny, kterou jsou však dezinterpretované a jejich vyvrácení se již věnovala V. Naňková.¹⁶²

Nejunikátnějším motiv celého zámečku jsou klenby, a především klenba šestiboké místnosti průjezdu. Tyto skládané klenby mají v sobě zakódovanou velkou míru dynamismu, který se projevuje v dramaticky zvlněném povrchu klenby. Opět je na místě srovnání s kostelem sv. Jana Křtitele v Úterý a jeho dynamicky rozvíjenou klenbou lodi. Za povšimnutí stojí i dispoziční řešení místnosti. To je sice kvůli umístění schodiště asymetrické, ale řešení dvou vstupů do bočních místností v levé části průjezdu nemůže vizuálně nepřipomenout portál z Borrominiho římského kostela Sant'Ivo alla Sapienza (srovnání [36] s [37]). Přestože může být tato vizuální podobnost čistě náhodná, jedná se o jeden z řady drobných motivů, inspirovaných římskou architekturou 17. stole, které u Dientzenhofera nacházíme.

Pro Braunbocka však byla zajímavější technologie vějířovitých kleneb [38], která se uplatňuje v bočních místnostech a v patře. Stejně klenby vytvořil Braunbock v suterénech severního křídla ambitů v Chlumu Svaté Máří. Inspirací byla pro Braunbocka i samotná koncepce, minimalistická a jednoduchá stavba je dramatizována v jednotlivých motivech. Stejně bychom mohli charakterizovat například řešení boční fasády Braunbockova kostela v Chodově.

---

¹⁵⁹ NAŇKOVÁ 1976, 137.

¹⁶⁰ ŽIŽKA 2018, 27.

¹⁶¹ NAŇKOVÁ 1980, 23.

¹⁶² NAŇKOVÁ 1976.

Stavby realizované dle vlastních plánů

Kostel sv. Jana Křtitele, Skalná

Kostelní náměstí, Skalná

1705–1709

Wolfgang Braunbock (plány), Adam Sandner

Jednolodní orientovaná stavba kostela [39] se zaobleným odsazeným presbytářem a osově umístěnou východní věží nad sakristií. Západní průčelí je odsazené a užší než šířka lodi. Hlavní průčelí je členěné jednou širokou lesénou. Boční průčelí je lodi je členěno do 4 os.

Exteriér kostela je členěn lesénovými rámci s obloučkem zvýrazněnými rohy. Lesénové rámce vynášejí průběžnou římsu. Jednotlivá pole obsahují dvě etáže oken, horní obdélná s půlkruhovým záklenkem, spodní oválná. Ve druhé ose od západu se nachází zazděný portál s jednoduchým ostěním korunovaným rozetnutým tympanonem. Okna jsou orámována pouze plochou reliéfně vystupující šambránou.

Interiér [40] kostela je jednolodní s mělkými kaplemi, rozdělených do dvou etáží emporami. Presbytář tvoří čtyřúhelník se zaoblenými zadními rohy. Loď je sklenutá na klášterní obdélnou klenbu s trojbokými výsečemi nad okny. Presbytář je sklenut výrazně vzdutou valenou klenbou s trojbokými výsečemi nad okny a kontinuálním obloukem, vycházejícího ze zaoblených rohů u zadní stěny. Interiér je členěn dóorským pilastrovým řádem s přerušovaným zalamovaným kladím. Pilastry jsou sdruženy do dvojic.

Středověký kostel v havarijním stav byl roku 1705 stržen¹⁶³. Již v předchozím období je doložena snaha stavbu nahradit barokní novostavbou. Autorství Braunbocka je zde doloženo smlouvou, která je podepsána i dalším stavitelem, Adamem Sanderem, ale jeho podíl na projekci plánu byl pravděpodobně minimální. Stavba probíhala do roku 1709, kdy byla na počátku stavební sezóny dokončena.

Již u první sakrální realizace si Braunbock vytváří základní typus, který bude dodržovat po celou první třetinu 18. století. Hmotově jednoduché stavby si udržují podobný jednolodní půdorys, ale

---

¹⁶³ Naposledy ČERNÝ 2011, 73sq.

také rozložení hmot. Poznávacím znamením Braunbockových kostelů se stávají jednotlivé detaily, které jsou akcentovány záměrným minimalismem fasád i interiérů, členěných často do dvou etáží.

S patrně nejdůležitějším takovým detailem se setkáváme již na této první sakrální realizaci. Braunbock používá pro zaklenutí prostoru presbytáře, který v rozích zadní stěny okosen, soustavy dvou kleneb. Klasickou valenou klenbou zaklene nenarušení prostor obdélníku a zbývající nízký lichoběžník, vytvořený okosením rohů, zaklene kontinuálním obloukem, který se prochází od podlahy až do klenby [41]. Díky kombinaci těchto dvou vzduť se pak prostor snáze klene. Tento motiv, který se u nás začne běžně objevovat až na konci 1. třetiny 18. století pod vlivem francouzské dobové módy, převzal Braunbock od svého spolupracovníka Kryštofa Dientzenhofera. Ten jej použil mimořádně během svých dvou ranných realizací klášterů v Chlumu Svaté Máří a Teplé, které Braunbock pro Dientzenhofera realizoval.

Myšlenkově nemá tento motiv ale ani daleko k tvorbě Jana B. Santiniho. Podobný oblouk používá, byť čistě esteticky, v podobné době na své realizaci kaple sv. Anny v Panenských Břežanech [42]. V Santiniho podobě by se původ motivu dal vysledovat z některých pozdně renesančních portálů, na kterých se podobný kontinuální půlkruhový oblouk objevuje v podobě ostění.

Přestože geneze motivu není zcela zřejmá, je zajímavým faktem, že Wolfgang Braunbock se stává první architektem na našem území, který tento motiv pravidelně používá. A to o zhruba čtvrtstoletí dříve, než se kontinuální oblouk stane běžnou součástí repertoáru generace stavitelů okolo Anselma Luraga.

Poměrně zvláštní způsobem působí detail nároží západního průčelí. Samotné průčelí není nijak členěno, jedná se pouze o hladkou stěnu. Pokud bychom do důsledků aplikovali tektonickou logiku, průčelí by bylo jednou velice širokou lesénou. Úseky nároží by pak byly jen zaoblenou stěnou. Porovnáme-li ale tento motiv s nárožími Braunbockovi připsané radnice v Mnichově, nelze než konstatovat, že jedná o nepodařený pokus relativizovat nároží inverzní lesénou, která se propadá do zdi.¹⁶⁴ Tento motiv je natolik zvláštní, že je nutno uvažovat i možnosti mladšího zásahu.

---

¹⁶⁴ Více je tento motiv popsán a porovnán v sekci *Radnice, Mnichov*.

Zámek, Bečov

náměstí 5. května, Bečov

od 1710

Wolfgang Braunbock (plány)

Třípodlažní zámecká stavba **[43]** je složena ze dvou částí, obdélného křídla a osmiúhelné věže připojené asymetricky k obdélnému křídlu v jižní části. Střecha obdélného křídla je valbová, na věži pak přílbová. Příjezdovou cestu tvoří mohutný most, který překlenuje zahradně upravený příkop. Most na průchozích kamenných pilířích má 7 oblouků. Klenutí je tvořeno jako valená klenba s půlkruhovými výsečemi. Exteriér mostu je členěn vertikálními plastickými lesénami a prostou horizontální římsou ve výšce mostovky. Na římsu pak navazuje plná zeď zábradlí.

Hranolové křídlo je čtyři okenní osy hluboké. Na hlavním průčelí je čtyři osy široké, pátou osu zabírá osmiúhelná věž. Stěna je členěna vertikálně bosovanými plastickými lesénovými rámci, horizontálně pak probíhají patrové římsy. Prostřední okenní osa je zdvojena a obsahuje edikulový portál a sdružená okna ve 2. a 3. podlaží. Stejně schéma stěny je použito i na osmiúhelné věži. Její suterén navíc tvoří mohutný kónický kamenný sokl vystupující do příkopu. Západní boční průčelí je pravidelné, východní je narušeno připojením věže. Dvorní průčelí zachovává členění, ale je nepravidelné.

Půdorysně **[44]** je objekt členěn do dvou traktů, z nichž jeden je propojen s místností ve osmiboké věži. Ve všech podlažích se střídají klenuté a plochostropé prostory. Byly zachovány některé barokní detaily, například jednoduchá zalamovaná ostění portálů, nebo geometrická štuková zrcadla na klenbách, které odpovídají tvorbě W. Braunbocka.

Vrcholně barokní část areálu Hradu a zámku v Bečově nad Teplou doposud unikala pozornosti badatelů.¹⁶⁵ Až díky archivním zjištění V. Ryšavého¹⁶⁶ došlo k výraznějšímu posunu v poznání. Braunbock zde měl pracovat již od roku 1701, kdy dodal plány hraběti Janu Adamovi z Questenbergu pro zvýšení věže. Následně byla od roku 1710 do roku 1713

---

¹⁶⁵ GNIRS 1932, 279sq. UPČ 1977, 37. VLČEK 1996, 124. VLČEK 1999, 160sq.

¹⁶⁶ RYŠAVÝ 2010.

vystavěna i budova zámku. Na cit pro zakomponování historické architektury do nové strukturu poukazuje hlavní portál, který byl zachován z původní renesanční stavby.

Bohužel většina zámku prošla řadou mladších úprav, ze kterých nelze jednoznačně určit, co do Braunbockovy úpravy náleží a co nikoliv. Z Braunbockových prací zůstal patrně dochován most, který spojuje zámek s městem, některé detaily v interiérech a zahradách a snad i některé části členění fasády. Starší fotografie¹⁶⁷ ukazují vale výrazné změny podoby lesénových rámců. Nároží [45] je ale i ve starší podobě lehce zaobleno a lesény jsou od něj odskočeny, což vytváří propadnutí stěny nároží vůči okolnímu povrchu. Toto řešení by nebylo nijak výjimečné, objevuje se již v 17. století, třeba na Toskánském paláci J. B. Matheye. Na tuto situaci ale reaguje i korunní římsa, která se zalamuje a vytváří podobný, byť redukovaný, efekt, jako na radnici v Mnichově, kterou Braunbock stavěl ve 20. letech 18. století. Pro přesnější interpretaci by však byl zapotřebí podrobnější průzkum.

Sloup se sousoším Nejsvětější Trojice, Locket

náměstí T. G. Masaryka, Locket

1717–1719

Johann Karl Stülpl (sochy), Johann Georg Grobisch (sochy), Wolfgang Braunbock (návrh – připsáno)

Trojiční statue [46] je vystavěna na půdoryse trojúhelníka [47]. Dvouetážový sokl stojí na stupňovitém pódiu a je obehnán balustrádou. První etáž soklu je členěna soustavou hranolů a půlválců do podoby trojúhelníka s okosenými rohy, ke kterým jsou přisazeny hranolové sokly, a konkávně probranými stranami, do jejichž probrání jsou vloženy sokly tvaru půlválce. Druhá etáž je členěna jednodušší formou trojúhelníku s konkávně probranými stranami a s okosenými rohy, na které jsou přisazeny veliké voluty. Na sokl navazuje štíhlý trojboký obelisk s hlavicí.

Etáže jsou od sebe odděleny pomocí jednoduché profilované římsy. Převrácené voluty v druhé etáži soklu jsou tvořeny vrapovanou páskou kombinovanou s akantem. Obelisk je dozdoben na každé straně vytáhlým obdélným polem, které reliéfně vystupuje a obsahuje

---

¹⁶⁷ Například v GNIRS 1932.

nápisy. Trojboká hlavice obelisku je vysekána ve zjednodušeném kompozitním stylu a je doplněna andílčí hlavičkou. Na hlavici navazuje oblačný abakus, který slouží jako podstavec pro vrcholové sousoší.

V nárožích dolní etáže stojí sochy sv. Floriána, sv. Jana Křtitele a sv. Václava, na stranách pak sochy Immaculaty, sv. Šebestiána a sv. Jana Nepomuckého. V druhé etáži se nacházejí postavy tří archandělů, vrcholové sousoší má podobu běžného žaltářového typu Nejsvětější Trojice.

Zakázku na trojiční sloup, kterou chtěli loketští radní původně svěřit chebskému sochaři P. A. Felssnerovi, nakonec získal formou „soutěže“ Johann Karl Stülpl.¹⁶⁸ Toho však v polovině prací vystřídal jáchymovský Johann Georg Grobisch, který vysekal vrcholové sousoší a hlavici obelisku. Důvodem výměny byla patrně nespokojenost se Stülplovou prací. Loketští si totiž v říjnu a listopadu roku 1718 pozvali dalšího z původních soutěžích, sochaře Osvalda Wendu ze Žlutic, aby „prohlédl zdejší sochy a vytkl závady“. Ještě v listopadu byl Stülpl vyměněn za Grobishe. Autorem původního návrhu, ale nemusel být Stülpl, který sloup nakonec realizoval.¹⁶⁹

Do „soutěže“ dodal svůj návrh i Wolfgang Braunbock, jak o tom svědčí účty. Je samozřejmé, že pokud by Braunbockův návrh zvítězil, Loketští by museli vybrat také provádějícího sochaře, kterým mohl být právě Stülpl.

Možnost Braunbockova autorství se opírá především o silnou podobnost s trojiční statuí vztyčenou na Malostranském náměstí v Praze roku 1715. Sochařské dílo Jana Oldřicha Mayera a Ferdinanda Geigera vychází z architektonického návrhu Giovanniho Baptisty Alliprandiho.¹⁷⁰ Právě pražské prostředí bylo silným inspiračním zdrojem pro Braunbocka, který měl v Praze díky Dientzenhoferům dobré kontakty. Naopak Stülpl se orientoval na prostředí vídeňské, jak ukázal ve své realizaci trojiční statue v Teplé. I první pohled na tyto dvě nedlouho po sobě realizovaná sochařská díla ukazuje, že pocházejí z odlišných světů.¹⁷¹

---

¹⁶⁸ GNIRS 1927, 125sq. GNIRS 1928, 81sq. BLAŽÍČEK 1958, 113. KOZÁK 1961, 108sq. UPČ 1978, 308.

¹⁶⁹ ADAMCOVÁ/NEJEDLÝ/SLÍŽKOVÁ/ZAHRADNÍK 2004, 155.

¹⁷⁰ ADAMCOVÁ 2014, 102.

¹⁷¹ Podrobněji o tepelském sloupu psala K. Adamcová (viz CIRGLOVÁ 2000).

Blízko k Braunbockovu výtvarnému projevu má i způsob redukce malostranského vzoru do loketské podoby. Alliprandiho „nehostinná strohá architektura“,¹⁷² jak ji definuje O. J. Blažíček, byla v Lokti oproštěna většiny architektonického tvarosloví, které vytvářelo dojem vzájemné autonomie sochařství a architektury. Tato silná redukce architektonického tvarosloví vytváří minimalistickou doprovodnou strukturu, které je sice stále autonomní, ale dodává sochařské výzdobě neutrální prostředí. Naopak hlavní hmoty soklu jsou v Lokti výrazně dynamičtější, díky použití soklů ve tvaru půlválce v nižší etáži. Naopak druhá etáž na rozdíl od malostranské inspirace pouze opakuje základní hmotu nižší etáže a pohledově zklidňuje prostor, kde se nachází většina soch.

Způsob architektonické redukce, a naopak akcentace dynamických motivů byl Braunbockovi na jeho stavebních realizacích vlastní. Zda by byl schopen podobný způsob práce předvést i na primárně sochařském díle, není zcela jasné, jelikož nemáme žádný další referenční materiál. Přesto je Braunbockovo autorství původního návrhu možné.

Kostel sv. Petra a Pavla, Mnichov

Mnichov

1719–1725

Wolfgang Braunbock (plány a realizace – připsáno)

Jednolodní orientovaná stavba kostela [48] s polygonálním odsazeným presbytářem a asymetricky umístěnou jižní věží v krčku u presbytáře. V protějším severním krčku je připojena hmota přízemní sakristie [49]. Západní průčelí je odsazené a užší než šířka lodi. Hlavní průčelí je tříosé a členěné zdvojenými dórskými pilastry vynášejícími římsu. Nároží jsou okosena a pod hlavicemi prochází průběžná abaková římsička.

Boční stěna lodi je tříosá a exteriér kostela je členěn lesénovými rámci s obloučkem zvýrazněnými rohy. Lesénové rámce vynášejí průběžnou římsu. Jednotlivá krajní pole obsahují dvě etáže oken, horní obdélná s půlkruhovým záklenkem, spodní oválná. Střední pole obsahuje pouze horní okno. Při jižní průčelí stojí mladší dřevěná předsíň. Okna nemají žádná ostění.

---

¹⁷² BLAŽÍČEK 1958, 104.

Půdorysně [51] tvoří interiér kostela jednolodí s mělkými kaplemi obsahujícími emporu. Presbytář je polygonální. Loď [50] je sklenutá do dvou plackových polí, které svírají zúžený krček. Presbytář je sklenut výrazně vzdutou valenou klenbou s trojbokými výsečemi nad okny. Interiér je členěn dórským pilastrovým řádem s přerušovaným zalamovaným kladím. Průběžná římsa v presbytáři zhoupnutím uhýbá oválným oknům. Klenební pole lodi sousedící s presbytářem má konkávně propnuté stěny.

Autorství kostela, jehož stavba započala v roce 1719,¹⁷³ není prameně podloženo. Kostel patřil nedalekému tepelskému klášteru, který také platil jeho stavbu až do dokončení v roce 1725. Připsání Braunbockovy vychází z kulturně historické situace a stylové analýzy. Mnichovský kostel plně odpovídá základnímu schématu, kterým Braunbock utváří hmotové a půdorysné řešení, to je odvoditelné z půdorysu kostela v Kynšperku a Lokti. Také struktura členění fasády je blízká pojetí Braunbockových kostelů ve Skalné a Lokti.¹⁷⁴

Dynamická linka této zajímavé stavby je spojena především s půdorysem. Dvojice krajních klenebních polí lodí svírá užší krček, který se sice neprojevuje v průběhu stěny, ale jeho existence v klenbě ukazuje na pokus o provedení bicentrály [52]. Zvláštním součástí tohoto celku, ale zůstává křivkové vedení poprsní empor jednoho krajního pole (blíže presbytáři) do podoby oválu. V tomto případě je na místě uvažovat o nepochopení daného principu dynamické průnikové architektury. Přesto lze velice podobné zvláštní provedení bicentrály v pozdější realizaci kostela v Lokti pochopit jako záměr.

Braunbock měl z pohledu provádění dynamické architektury nejlepšího možného učitele – Kryštofa Dientzenhofera. Bylo by proto opravdu zvláštní, kdyby se podobná chyba opakovala na dvou samostatných realizacích. Je tedy opět uvažovat o osobitosti a architektonické hře, která samotného autora patrně bavila, přestože byla zcela nekorektní k samotné podstatě dynamické průnikové architektury.

Členění stěny exteriéru obsahuje kromě obecných schémat, které Braunbock používal i jeden specifický autorský motiv. V místě, kde se užší západní průčelí zalamuje do širší lodi dochází ke změně výšky stěny [53]. Původní stěna, před kterou je představený pilastrový

---

¹⁷³ Naposledy ŠVANDRLÍK/BUCHTELE 2010, 161 sqq.

¹⁷⁴ Více o celkovém autorském rukopisu W. Braunbocka v kapitole *Závěr*.

architektonický systém se v úrovni zlomu zvedá právě na úroveň předsazeného členění, které již stěně po zalomení chybí. Pilastr se tak z části noří do boční stěny. Podobný osobitý princip nalezneme provedený s větší jistotou i na Braunbockově kostele v Kynšperku.

Odkazy na dynamickou dobovou architekturu, ale u Braunbocka projevují i v čistě formální rovině. V případě mnichovského kostela konkrétním odkazem na základní tvar průnikové architektury, na ovál. Ovál najdeme podobě půdorysu schodiště na varhanní kruchtě, a dokonce i v podobě samotného středního pilíře schodiště [54]. Této čistě formální hry je použito v podobě architektonické hry, či odkazu na původní geometrické těleso, které je podstatou dynamismu. Architektonická hříčka je inspirována podobně formálními prvky od Kryštofa Dientzenhofera. Oválný vstup do krypty v kapli kostela na Chlumu Svaté Máří odkazuje k půdorysu kaple Panny Marie, ve které se nachází.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie, Kynšperk

náměstí 5. května, Kynšperk

1721–1727

Wolfgang Braunbock (plány a realizace)

Jednoduchá orientovaná stavba kostela [55] s dvojicí věží, umístěných ve stranách polygonálního odsazeného presbytáře. Západní průčelí [56] je odsazené pomocí křivkového průběhu stěny schodiště a užší než šířka lodi. Hlavní průčelí je tříosé a členěné zdvojenými dóřskými pilastry vynášejícími římsu a pod hlavicemi procházející průběžnou abakovou římsičkou. Střední osa je členěna okny bez ostění.

Boční stěna lodi je tříosá a zvýrazněná mělkým středním rizalitem s trojúhelným tympanonem. Exteriér kostela je členěn dóřským vysokým pilastrovým řádem s průběžnou římsou. Jednotlivé osy obsahují jednu etáž obdélných oken s půlkruhovým záklenkem. Horizontálně stěnu člení, kromě vrcholové římsy, také římsička v úrovni abaku hlavic pilastrů a průběžná soklová římsa bez profilace. Střední rizalit obsahuje v přízemí portál s půlkruhovým tympanonem. Okna mají jednoduchá štuková ostění.

Půdorys [57] kostela je jednoduchý s velice mělkými kaplemi v síle boční stěny. Loď má okoseny vnitřní rohy. Presbytář je polygonální. Loď je sklenutá na tři placky, oddělené pasy.

Presbytář je sklenut výrazně vzdutou valenou klenbou s trojbokými výsečemi nad okny. Interiér je členěn dórským pilastrovým řádem s přerušovaným zalamovaným kompletním kladím. V presbytáři a nad varhanní kruchtou probíhá římsa průběžně.

Stavba kynšperského kostela,¹⁷⁵ kterou si u Braunbocka objednal řád křižovníků započala roku 1721 a trvala do roku 1727. Nedochovaly konkrétní roční vyúčtování a z pramenů jasně vyplývá, že autorem plánu kostela byl Wolfgang Braunbock, přestože o tom někteří autoři pochybovali a za autora považovali Jana Blažeje Santiniho-Aichla.¹⁷⁶

I v kynšperské realizaci zakomponoval Wolfgang Braunbock do stavby dynamické uvažování. Na první pohled návštěvníka osloví dynamicky vzedmuté poprsí varhanní kruchty [58], které vytváří kontinuální konvexně-konkávní křivku přes celou západní vnitřní stěnu. Tento relativně formální prvek se nikterak nepropisuje do exteriéru nebo klenby kostela, opět je ale promyšlen. Mohutný pohyb kruchty do vnitřku kostela je podpořen nálevkou stěny, kterou vytvořilo okosení jejich vnitřních rohů, navíc doplněné Braunbockovým oblíbeným kontinuálním obloukem, který usnadňuje zaklenutí [63].

Dynamický prvek fasády se však už částečně propisuje do půdorysu stavby. Nároží západního průčelí se konvexně zaoblují a jako protipohyb na ně působí úsek stěny, který se naopak konkávně propadá [59]. Přejít je ostrý a vytváří výraznou hranu, která tento motiv vizuálně propojuje s podobou nároží loveckého zámku v Rudolticích u Lanškrouna, který navrhl vídeňský architekt Domenico Martinelli ještě na konci 17. století.

Fasáda kostela skrývá ještě jeden osobitý moment. Při podrobném pohledu na členění stěny presbytáře vyjde najevo, jak Braunbock specificky pracuje s vrstvením plánů členění na fasádě. V místě, kde se stěna presbytáře poprvé zalamuje do polygonálního tvaru, se mění úroveň plasticity stěny. Výška boční stěny, před kterou je představen pilastrový rámec, se po zalomení mění na výšku představeného pilastrového rámce, pod kterým stěna poklesá. Tento způsob provedení je ve své podstatě atektonický a nelogický. Jedná se o rozvedení tématu, které se objevilo v redukované podobě také na kostele v Mnichově. Lze jej považovat patrně za druh specifické autorské hříčky.

---

¹⁷⁵ Naposledy PROKOP/SMOLA 2014, 419sqq.

¹⁷⁶ JIRKA 1974, 270.

Další zajímavé momenty fasády najdeme v detailech. Jedním z nich je například okno [61] nejnižší etáže boční stěny věží, které je zasazeno pod úroveň soklové římsy. Tomuto oknu, které nemá žádné ostění a je pouhým výřezem ve zdi, tak vytváří plastická soklová římsa vlastní překlad. Podobným případem je nižší kamenný sokl [62], který na boční stěně věže znatelně poklesne a pokračuje oběhu presbytáře na nižší úrovni. Tento „skákový“ sokl je patrně odvozen ze středověké architektury a je tak gotickou reminiscencí. Zda si toto Braunbock uvědomoval není zcela jasné, ale vzhledem k tomu, že podobným způsob uvažování se řídí i podoba portálů na radnici v Mnichově, lze o tom uvažovat.

V případě kynšperského kostela může také nalézt velice konkrétní přímou citaci díla Kryštofa Dientzenhofera. Braunbock se, podobně jako v kostele v Mnichově, přiklonil k čistě formálnímu připomenutí základního geometrického tvaru dynamické architektury – oválu. Využil proto citaci z nedalekého Chlumu Svaté Máří. Doslovně napodobil oválný vstup do krypty [64], který před ním použil K. Dientzenhofer.

Kostel sv. Václava, Locket

Kostelní ulice, Locket

1725–1734

Wolfgang Braunbock (plány a realizace), Johann Andreas Braunbock (od 1729 realizace)

Jednolodní orientovaná stavba kostela [65] s odsazeným polygonálním presbytářem a asymetrickou jižní věží v krčku u presbytáře. Hlavní průčelí je tříosé a členěné zdvojenými dórskými pilastry vysokého řádu, které vynášejí úsek kompletního kladí a průběžnou římsu. Střední osa je tvořena obdélným oknem s půlkruhovým záklenkem a portálem s půlkruhovým tympanonem.

Boční stěna lodi má čtyři asymetrické osy. Exteriér kostela je členěn lesénovými rámci, které vynášejí průběžnou římsu. Krajní osa obsahuje čtyři etáže schodišťových oken. Zbývající osy pak dvojici oken horní obdélná s půlkruhovým záklenkem, spodní pouze půlkruhová. Boční osa u presbytáře obsahuje navíc zazděný portál s půlkruhovým tympanonem. Okna mají jednoduchá ostění.

Půdorys [66] kostela je jednolodní s polygonálním presbytářem. Plochostropá loď [67] má oblé vnitřní rohy, které se promítají do výrazného fabionu stropu. Presbytář je sklenut na méně vzdutou kupoli s trojbokými výsečemi nad okny. Interiér je členěn dóřským pilastrovým řádem s přerušovaným zalamovaným kladím. Průběžná římsa obíhá celý kostel. V presbytáři je stěna členě pomocí iónského pilastrového řádu a průběžné římsy. Prostřední pole lodi je seškrcenou konvexně-konkávně-konvexní křivkou stěny, která prostupuje až do podoby štukových zrcadel plochého stropu.

Středověký chrám¹⁷⁷, kterým stále ve své závěru a věži viditelné pozůstatky gotického zdiva, byl barokně upravován již po roce 1701, v rámci této první etapy ale prameny Braunbockův podíl neuvádějí. Pravděpodobně se Braunbock dostal k práci až po velkém požáru města v roce 1725, který zanechal kostel v havarijním stavu. V této fázi přestavby kostela je Braunbockovo autorství doložen prameny. Přestavba probíhala i po Braunbockově smrti, po které úkol převzal jeho syn Andreas.

Nejzajímavějším motive loketského kostela je bezpochyby dynamický průběh střední části boční stěny lodi [68]. Zeď se vzdouvá do vnitřního prostoru konvexně-konkávně-konvexní křivostí. Tento „bouření“ má na svědomí dramatizaci vnitřního prostoru, k čemuž napomáhá i plastické tvarosloví. Braunbock se opět rozhodl použít křivku spíše formální způsobem, dynamika stěny zůstává osamocena a nepropisuje se ani do exteriéru, ani do klenby.

Přesto nelze tvrdit, že zde Braunbock použil křivkou pouze jako jakýsi módní prvek. Jeho práce s křivkou je promyšlená. Vytváří protiváhu dynamicky dramaticky modelované kruchtě. Doplňuje také nezvyklé předstupování stěny oblých rohů dovnitř do prostoru kostelní lodi.

Díky zúžení střední části lodi křivkovým průběhem zdi tak můžeme hovořit o bicentrále. Že se skutečně jedná o autorův záměr je jasné z štukatury zrcadel plochého stropu [69]. Rámy zrcadel vytvářejí dvě jasně oddělená pole, které mezi sebou svírají úzký krček.

---

¹⁷⁷ Naposledy PROKOP/SMOLA 2014, 477sqq.

Kostel sv. Vavřince, Chodov

Staroměstská ulice, Chodov

1725–1733

Wolfgang Braunbock (plány a realizace), Johann Andreas Braunbock (od 1729 realizace)

Jednoduchá orientovaná stavba kostela [70] s vtaženou středovou věží v západním průčelí a zaobleným odsazeným presbytářem. Hlavní vstup se nachází na jižním průčelí, které je v dnešní situaci obráceno k městu. Hlavní průčelí je devítiosé, v pravidelném rytmu se zde střídají velká okna s půlkruhovým záklenkem, niky, trojice menších oválných oken a soustava oválného okna a menšího okna s půlkruhovým záklenkem.

Exteriér kostela je členěn dóřským pilastrovým řádem na vysokém soklu s úseky kompletního kladí. Horizontálně probíhá soklová římsa a zalamovaná hlavní římsa. Ve střední ose hlavního průčelí se nachází výrazné konvexní prohnutí celé stěny. Západní průčelí je tříosé. Prostřední osa s věží mírně vystupuje jako rizalit. Pravoúhlé portály mají jednoduchá kamenná ostění s profilací, okna jsou orámována pouze plochou reliéfně vystupující šambránou, velká okna s půlkruhovým záklenkem mají lehce zvýrazněný klenák.

Půdorys [71] kostela tvoří tři části. Téměř pravoúhlý závěr [72] se zaoblenými rohy a přidruženými prostory pro sakristie a oratoře. Loď, pasy rozdělená na tři plackou sklenutá obdélná pole [73] se zaoblenými rohy. Poslední částí je podvěžní prostor se schodišti. Interiér je členěn iónským pilastrovým řádem s přerušovaným zalamovaným kompletním kladím. Dvojice sdružených pilastrů, které vynášejí pasy mají plastičtěji pojaté kladí.

Chodovský kostel sv. Vavřince nahradil starší opodál stojící stavbu. Tento ranně barokní kostelík z roku 1658 byl již od počátku patrně zamýšlen jako provizorní. Po požáru města Lokte v lednu 1725, kde shořel kostel sv. Václava, jehož patrony byla chodovská vrchnost, bylo rozhodnuto o vystavění nového chodovského chrámu.¹⁷⁸

---

¹⁷⁸ GNIRS 1927, 23sq. UPČ 1977, 511. PROKOP/SMOLA 2014, 208sq.

Autorské určení se zde opírá o pramenné zprávy v chodovské farní kronice.¹⁷⁹ Stavitelem a projektantem byl tedy jistě Wolfgang Braunbock, během stavby mu pak pomáhalo několik polírů včetně jeho syna Johanna Andrease, který stavbu po roce 1729 převzal.

Na ambiciózně pojatém kostele nalezneme hned několik zajímavých aspektů. Na první pohled zaujme dynamická křivka, která se konvexně vypíná v prostřední ose bočního průčelí. Tento motiv by mohl neznalého návštěvníka navnadit na oválný interiér lodi. Za fasádou se však žádný ovál neskrývá. Tento dynamický akcent, který v dnešní situaci může působit jako zvýraznění vchodu kostela, byl ale od počátku zamýšlen jako pouhá dynamická hra. Původně se hlavní vchod do kostela měl nacházet na západním průčelí a tato část fasády, která je dnes obrácena k městu, byla navíc zakryta budovou původní barokní fary. Motiv, který tak zdánlivě nemá na fasádě místo, má za cíl ještě více dynamizovat už tak poměrně dramatickou zalamovanou římsu [74]. Na pohyb římsy pak reaguje celá stěna, která se disharmonicky vyboulí. Braunbock zde ostentativně ukazuje, že exteriérová stěna je pouhým závojem, který odděluje vnitřní svět kostela od venkovního.

Za povšimnutí stojí v exteriéru i vtažená věž, která není na Karlovarsku v této době úplně obvyklá. Inspirací mohl být již zmíněný kostel sv. Barbory v Manětíně, spojovaný s J. B. Matheyem. Částečně vtaženou věž má ale i úterský kostel na kterém Braunbock pro Dientzenhofera pracoval, od jeho řešení již není k chodovské podobě stylově daleko.

V interiéru se pak opět setkáváme s Braunbockovým typickým průběžným obloukem, který je přiložen ke klenbě presbytáře. Novinkou je ale umístění tohoto motivu do boční stěny lodi [75]. Půdorysně jsou totiž jednotlivá, plackami zaklenutá, pole obdélníky se zkosenými rohy. Průběžný oblouk tak rámuje v horní etáži půlkruhově zaklenutá okna a působí jako jejich pokračování.

---

¹⁷⁹ BĚLOHLÁVEK 2015, 13sqq.

Radnice, Mnichov

Mnichov

1725–1730

Wolfgang Braunbock (plány a realizace – připsáno)

Jednoduchá dvoupodlažní budova městské radnice na čtyřbokém obdélném půdorysu s jednopodlažním zadním přístavkem. Kubická hmota budovy je doplněna vysokou střechou, typu nepravé valbové mansardy, s centrálně umístěnou cibulovou věží, sloužící jako zvonička.

Hlavní průčelí [76] je strukturováno ve čtyřech, na fasádě pravidelně rozmístěných, osách. Symetrie průčelí je narušena umístěním portálu do druhé osy zprava. Vertikálně je průčelí členěno na nárožích, která jsou strukturována jako inverzní kvazileséna, propadlá oproti hlavní rovině fasády. Horizontální členění je limitováno na nízký neprofilovaný sokl, jednoduchou patrovou římsu bez profilace a výrazněji profilovanou korunní římsu. V reakci na mírně se zvedající terén je okenní otvor v přízemí vpravo asymetricky umístěn výše než ostatní. Druhé podlaží je pak pravidelné.

Okna jsou orámována zalamovanými profilovanými šambránami s ušima. Portál [77] s půlkruhovým záklenkem je redukovanou edikulou. Edikulové řešení bylo zachováno v rámci jednoduchého kamenného soklu bez profilace a výrazně zjednodušených toskánských pilastrů. Pilastry mají deformované proporce, jsou výrazně výškově stlačené a široké. Kladí je plně redukováno do podoby obdélné šambrány s půlkruhovým záklenkem a horními vykrojenými rohy. Portál vrcholí širokým plastickým klenákem. Pilastry jsou dekorovány reliéfními obdélnými poli s vykrojenými rohy, Nadhlaví dekorují stejně pojatá pole kopírující tvar šambrány. Patrová římsa reaguje na umístění portálu a jeho klenák zalamováním.

Západní boční průčelí je pětiosé a pravidelné, strukturováno je stejným způsobem jako hlavní. Východní boční průčelí bylo patrně již od počátku deformované. Korunní římsa je plasticky redukována, některé okenní otvory chybí, či jsou zazděné. Není však jasné, které části této fasády byly změněny pozdějšími úpravami. Struktura zadního průčelí je v přízemí deformována jednopodlažním přístavkem s pultovou střechou. Obě úpravy souvisejí patrně s pozdějšími změnami.

Na portál v průčelí navazuje široký vnitřní průjezd [78], ze kterého vedou portály do vedlejších klenutých místností. Ve středu dispozice se nachází trojramenné schodiště do patra, s klenutým stropem. Dispozice v patře je nepravidelná, místnosti jsou plochostropé se štukovými geometrickými zrcadly. Vnitřní dispozice přízemí i patra byly v minulosti poznamenány novějšími stavebními úpravami a vložením příček.

Znalosti o historii mnichovské radnice jsou omezeny na základní informace.¹⁸⁰ Stavba probíhala mezi lety 1725–1730, základní kámen byl položen roku 1728. Pro Braunbockovo autorství zde hovoří historický kontext. Stavba byla zaplácena tepelským klášterem, pro který Braunbock v daném období pracoval jako domácí stavitel. V Mnichově navíc patrně prováděl do roku 1725 i zdejší farní chrám.

Pro Braunbocka ale hovoří také stylové pojetí stavby. Výše již byla zmíněna mimořádnost této drobné stavby v regionálním kontextu. Unikátní je tato stavba především ve dvou motivech. Tím prvním jsou vpadlé kvazilésény, které opticky zpochybňují nároží objektu [80]. Tento motiv se objevuje v díle J. B. Santiniho, například na budově fary (původně probošství) v Pohledu na Vysočině (srovnání [81]). Braunbock již jednou v redukované a běžnější podobě motiv použil na nárožích obdélného křídla bečovského zámku. Velice se danému řešení podobá také čelní (západní) stěna kostela ve Skalně (srovnání [82]). Toto zvláštní průčelí, které vizuálně nemá žádné členění, je při důsledném uplatnění tektonické logiky členěno pouze jednou širokou lesénou. Zde je však potřeba uvažovat o variantě mladší úpravy. Způsob, jakým autor mnichovskou stavbu relativizuje, ukazuje na hravou složku jeho tvorby.

Na tvorbu K. Dientzenhofera ukazuje hlavní portál, který se velmi podobá portálům v Krukanicích, Hamrníkách, či špitální kapli v Teplé. Zde je však redukován, hlavně rustikalizovanými disharmonickými proporcemi.

Ještě mimořádnější jsou ale vnitřní portály, které zpřístupňují místnosti z průjezdu. Tvarově jednoduché ostění portálu s ušima je zde provedeno negativním vybráním tvaru do zdi [79]. Tato mimořádná hra relativizuje portál jako přidaný prvek a vytváří z portálu kompaktní součást stěny. Motiv, pro který bychom v dobové architektuře hledali jen obtížně období plně ukazuje výrazné osobní invence W. Braunbocka. Kořeny této hry

---

¹⁸⁰ GNIRS 1932, 86sq. UPČ 1978, 410. ŠVANDRLÍK/BUCHTELE 2010, 19.

můžeme patrně nalézt ve vizuální podobnosti a způsobem myšlení odkazujícím na středověké ústupkové portály. Podobné „gotické reminiscence“ najdeme v Braunbockově díle na stavbě kostela v Kynšperku.

Další možná autorství

I přestože je výše uvedený seznam poměrně obsáhlý, nebude s největší pravděpodobností kompletní. Během více než 40 let architektonické praxe zanechal po sobě jistě Wolfgang Braunbock i další nám dnes neznámé architektonické zakázky. Braunbock, který ve své době neměl v regionu mnoho konkurentů, jistě projektoval kromě kostelů a zámeckých sídel i úpravy měšťanských domů a vesnických stavení. Vzhledem k jeho doložené činnosti při sochařských realizacích trojičních sloupů, lze předpokládat jeho další práci i v této oblasti. V okolí kláštera Teplá se nachází soubor drobných sakrálních staveb, které dotvářejí krajinný ráz oblasti. Kapličky, statue i drobné křížky lemují staré cesty a aleje a ukazují na snahu tepelských premonstrátů středověkou krajinu estetizovat a dodat jí barokní akcent.

Především jedná z drobných kaplí, stojící u cesty mezi klášterem a poddanskou vesnicí Heřmanov, ukazuje na Braunbockův způsob uvažování. Historie kapličky [83], zasvěcené původně Nejsvětější Trojici, je dodnes neznámá. Topografická literatura se běžně spokojuje s širokou datací do 1. pol. 18. stol.¹⁸¹ Novější topografická literatura se snaží autorský podíl upřesnit konstatováním, že se jedná o kapli „asi podle návrhu K. I. Dientzenhofera“¹⁸², tím ale veškeré podrobnosti končí. Účast Kiliána I. Dientzenhofera není prameny doložena na žádném stavebním projektu kláštera. I dlouho tradovaná úprava chóru klášterního kostela z roku 1720 byla, jak už bylo zmíněno výše, nedávno vyvrácena.¹⁸³

Samotná architektura výklenkové kaple ukazuje poměrně jasně na dobu vzniku do 1. třetiny 18. století. Dynamická koncepce se projevuje půdorysným řešením trojúhelníka s lehce okosenými rohy, jehož strany jsou probrány konkávní křivkou. Tento způsob dynamizace symbolického trojúhelného půdorysu (spojeného se zasvěcením) není v dané

---

¹⁸¹ GNIRS 1932, 128.

¹⁸² UPČ 1977, 375.

¹⁸³ ZAHRADNÍK 2011, 55.

době ničím zvláštní, jak pro regionální prostředí (např. Alliprandiho kostel v Andělské Hoře), tak v díle W. Braunbocka (trojiční statue na náměstí v Lokti).

Poněkud konzervativnější podobu má však tvarosloví jednotlivých stěn [84], Dvojice jednoduchých proporčně vyvážených toskánských pilastrů vytváří edikulu zakončenou nekompletním kladím (pouze římsa obkružuje celou stavbu). Edikula předstupuje samotnému výklenku s lesénovým ostěním, zvýrazněným klenákem a pateční římsičkou oblouku. Stěna je probrána trojúhelnými vpadlými poli ve cviklech a jedním obdélným polem s obloučkově vyříznutými rohy pod nikou.

Braunbock by v tomto případě mohl být považován za autor nejen díky kulturněhistorickému kontextu (stavebníkem byl jistě klášter, pro který v daném období pracoval jako domácí stavitel), ale také z pohledu stylové analýzy. Kompletní tvarosloví drobné sakrální stavbičky je totiž okopírováno z nedaleké špitální kaple Nejsvětější Trojice v Teplé (srovnání [84] s [85] a [86]). Členění edikuly tvarově, ale hlavně proporčně odpovídá členění stěny kaple v Teplé a obdélná propadlá pole v kombinaci s výklenkovou nikou zase najdeme na bočních stěnách zmíněné kaple. Motivy kapličky u Heřmanova nejsou v dobové architektuře nikterak neobvyklé, ale jsou poměrně regresivní. Skutečnost, že lze celou podobu jednoduše odvodit z tvarosloví kaple v Teplé, vede k domněnce, že autorem by mohl být W. Braunbock, který kapli v Teplé stavěl podle plánů K. Dientzenhofera. Tvaroslovím a proporcemi kaple se totiž inspiroval i při projektování kostela v Mnichově (srovnání [85] s [87]).

Podobných drobných staveb s nevyjasněným původem se v oblasti nachází celá řada. Žádnou z nich ale nelze bez nových archivních nálezů pevně spojit s Wolfgangem Braunbockem. Přesto, jak nám ukazuje tento příklad, je potřeba brát v potaz možný Braunbockův podíl na barokizaci krajiny na tepelském panství. Jeho práce na zahradách bečovského zámku svědčí o schopnosti propojit architekturu s okolním prostředím, což svědčí o univerzálnosti schopností, kterých musel jako vůdčí postava regionální dobové tvorby dosáhnout.

Vzhledem k jeho častému působení v Teplé, kde byl měšťanem, můžeme také hypoteticky předpokládat i další práce především na zdejších měšťanských domech. Vzhledem k obsáhlému souboru barokních měšťanských domů v Teplé či nedalekém Úterý a

bohatému mecenátu tepelského kláštera, je docela jistě možné, že budou Braunbockovi připsány některé další stále stojící realizace. Vhodně zacílený podrobný archivní výzkum by v budoucnu mohl stavitelovo portfolio rozšířit.

Autorství některých staveb spojovaných v odborné literatuře s W. Braunbockem, je potřeba odmítnout. Archivní zprávy z questenberského archivu dokládají proplacené účty za zpracování plánu a rozpočtu pro stavbu záměčku Javorná [88]. Jedná se o jednopodlažní zámeckou stavbu dvoukřídlé dispozice na půdorysu širokého písmene L. ve severní části vystupuje z hmoty křídla jako rizalit vyšší obdélná zámecká kaple. V místě spojení obou zámeckých křídel se nachází dvoupodlažní čtvercová věž, vystupující nad hmotu objektu. Z východního konce zámeckého křídla vystupuje severním směrem úzký jednoosý rizalit.

Jak již bylo zmíněno výše, další účty nás ale informují, že byla stavba po Braunbockově smrti předána Tobiáš Gravinimu. Můžeme předpokládat, že se Gravani při tvorbě nového plánu mohl inspirovat Braunbockovým hmotovým řešením. Nicméně i tato teorie, k níž nás může vést Braunbockova znalost místní situace, kterou jaroměřický Gravani, působící téměř výhradně na Moravě, mohl postrádat, je čistě hypotetická.

K odmítnutím staveb W. Braunbocka patří také již výše zmíněný trojiční sloup [89], na náměstí v Teplé.¹⁸⁴ V populárně naučné literatuře se však objevilo i další nepřesné autorské určení.¹⁸⁵ Spojení hospodářského dvora tepelského kláštera v Novém Dvoře u Dobré Vody s Braunbockem je vysoce nepřesné. Areál vznikl v současné podobě až okolo poloviny 18. století,¹⁸⁶ tedy 20 let po Braunbockově smrti. Představa, že by se mělo jednat o stavbu Kiliána I. Dientzenhofera realizovanou W. Braunbockem je tedy nesmyslná.¹⁸⁷

---

¹⁸⁴ Důvody odmítnutí viz kapitola *Život Wolfganga Braunbocka*.

¹⁸⁵ SOUKUP 2015, 20.

¹⁸⁶ UPČ 1977, 267. GNIRS 1932, 72–77

¹⁸⁷ Povaha textu, který není uměnovědný, ale má podobu autorské zprávy k nové architektonické realizaci v areálu dvora, patrně způsobila zmatení a chybu v rešerši autora arch. P. Soukupa.

Závěr

Wolfgang Braunbock byl doposud podceňovaným autorem regionální působnosti, představením a stylovým rozbořem jeho díla ve vší komplexnosti získáváme novou, mnohem podrobnější, představu o jeho tvorbě. Téměř desítka vlastních vyprojektovaných staveb a další realizované podle plánů Kryštofa Dientzenhofera ukazuje, že nešlo jen prostého architekta regionální významu.

Pro architekturu regionu měl Braunbock velký význam. Vychoval si architektonického nástupce, svého syna Johann Andrease, který dokončil některé otcovy stavby a sám projektoval. V závěru svého života stavěl i za hranicemi v Bavorsku, konkrétně pracoval na doporučení tepelských premonstrátů pro klášter cisterciáků v Langhaimu. Jeho nejvýznamnější prací na našem území je kostel Nejsvětější Trojice a Korunování Panny Marie v Nové Vsi u Bečova, který Johann Andreas Braunbock projektoval v letech 1732–1735.¹⁸⁸

Tato realizace vykazuje některé podobnosti s tvorbou staršího Braunbocka. Především členění za presbytářem osově umístěné sakristie ukazuje stejné minimalistické členění do lesénových rámců s vpadlými nárožími [90], které nalezneme na několika otcových stavbách. Dnešní stav ukazuje i motiv „odskočeného soklu“ [91], který starší Braunbock použil v Kynšperku. Vzhledem ke stavu dochování sice nelze s jistotou tvrdit, že byl součástí prvotního řešení, ale pokud ano, ukazuje nám velice plynulý, byť rustikalizovaný, přenos architektonických motivů staršího Braunbocka do repertoáru jeho syna.

I pro další architektonickou tvorbu v regionu byl Braunbock přínosem. Položil na Karlovarsku základy pro syntézu dynamických motivů, ze kterých bylo plně vyčerpáno až do doby dlouho po polovině 18. století. Podobně rafinované překládání jednotlivých plánů fasády, které nacházíme v Kynšperku a Mnichově, můžeme pozorovat i na boční fasádě kostela sv. Prokopa v Úněšově [92] nedaleko Braunbockem stavěného zámku v Krukanicích. Kostel neznámého stavitele vznikla v letech 1738–1739¹⁸⁹, krátce po Braunbockově smrti, kdy byl jeho odkaz ještě stále živý.

---

¹⁸⁸ GNIRS 1932, 200. PROKOP/SMOLA 214, 552sqq.

¹⁸⁹ UPČ 1982, 141.

Braunbockem oblíbené průběžné oblouky prostupující od soklu až do klenby zase použil stavitel Franz Pöpperle v interiéru kostela sv. Jiří v Bečově [93], nedaleko další Braunbockovy realizace. Kostel z let 1763 až 1767¹⁹⁰ opakuje kompletně motiv členění stěny chodovského kostela sv. Vavřince.

Podrobnější porovnání nalezne některé společné prvky i v tvorbě „neznámého západočeského architekta“,¹⁹¹ který bývá identifikován jako Jiří Manner z Michalových Hor¹⁹², který je autorem zajímavé skupiny dynamických kostelů na Plzeňsku.

Zmíněné stavby vznikají již v době, kdy se podobné motivy a způsoby architektonického uvažování dostávají postupně do tvorby generace stavitelů, mezi které patřil třeba Anselmo Lurago. Postupně se tak stávají dobovým mainstreamem a jejich použití v západních Čechách může být pouhým sledováním dobové módy či poučeností uvedených stavitelů. Přesto je však na místě uvažovat o ovlivnění starším Braunbockem, jehož tvorba byla rozeseta po celé oblasti a nabízela celou škálu možností a detailů.

Architektura W. Braunbocka má silné reminiscence na dobově výjimečná díla pražských architektů. Nelze se však ani spokojit s tvrzením, že Braunbock pouze přejímal podměty od nadanějšího Kryštofa Dientzenhofera. Dynamické koncepce, které ve svých dílech Dientzenhofer uplatňoval totiž nejsou jediným inspiračním zdrojem. Jeho světské i sakrální stavby ukazují znalost prací J. B. Santiniho nebo Dominica Martnelliho.

Braunbockovy stavby mají několik základních charakteristik, které je spojují do jedné koherentní skupiny. Jeho architektonický projev se časem lehce proměňuje. Postupně některé architektonické prvky, především interiérů sakrálních staveb, více estetizuje a některé dynamické motivy používá zcela formálně. Přesto si zachovává vnitřní tvůrčí kontinuitu a motivy použité na svých prvních vlastních stavbách na počátku 18. století používá až do konce 20. let.

Základní řešení jeho staveb vychází z architektury 17. století. Jednoduché kostelní stavby, které působí jako velké haly, které jsou široké, ale přesto převýšené. Celkové proporce nejsou nijak zvlášť elegantní a uměřené. Interiéry jsou někdy doplněny emporami, tak jako

---

¹⁹⁰ UPČ 1977, 37sq.

¹⁹¹ RYŠAVÝ 1999, 121sqq.

¹⁹² RYŠAVÝ 2004, 459sq.

ve Skalné, častěji však prostor doplňují půdorysně zajímavé západní kruchty. S odsazenými často polygonálními presbytáři sousedí v několika případech věže, tak jako v Kynšperku, Mnichově nebo Lokti (zde se však jedná o starší řešení). Ty jsou buďto symetrické jako v Kynšperku, nebo jsou na druhé straně alespoň půdorysně symetricky doplněné přístavkem sakristie jako v Mnichově a Lokti. Zajímavými variantami jsou řešení centrálních věží kostelů ve Skalné a Chodově.

V případě Chodova se jedná o západní vtaženou věž, která pouze minimálně převyšuje hmotu lodi kostela. Toto řešení, ale opět odkazuje na tvorbu 17. století. V Čechách se objevuje patrně poprvé v tvorbě J. B. Matheye (např. v Horním Jiřetíně či regionálně blízkém Manětíně). Větší osobitost projevuje Braunbock v případě hmotového rozložení stavby v kostele ve Skalné. Zdejší věž vyrůstá ze sakristie umístěné osově při východní stěně presbytáře. I tento motiv ale nalezneme, byť sporadičtěji, v dobové architektuře počátku 18. století.

Světské realizace zámků a reprezentativních budov mají v Braunbockově pojetí také typově blízko k podobným jednoduchým stavbám 17. století. Z inspiračního zdroje 17. století také vycházejí Braunbockem oblíbené prvky, které opakuje na většině svých staveb. Členění průčelí do jednoduchých plastických lesénových rámců, rozdělení bočních stěn lodi kostelů do dvou etáží bez patrové římsy, nebo jednoduchá, téměř primitivní, řešení ostění portálů a oken.

Braunbock na svých stavbách kombinuje tento „zastaralý“ koncepční přístup s dobově progresivními proudy, a přitom používá vytríbený smysl pro výběr detailů a jednotlivých motivů.

V 17. století má patrně původ i Braunbockova snaha o minimalismus, byť i tam by mohla být způsobena soudobou tvorbou např. F. M. Kaňky. Braunbockův minimalismus, ale neodpovídá dobové minimalistické tvorbě v míře rafinovanosti. V Braunbockově případě, jde opravdu spíše o jednoduchost než o rafinovanou nadčasovost. Přesto je způsob, jakým Braunbock minimalizuje své architektonické tvarosloví, nanejvýš zajímavý. Ukázkou tohoto jeho citu pro redukci a zjednodušení může být připsaný návrh na trojiční statui v Lokti. Braunbockův minimalistický přístup k fasádám v kombinaci s mohutnými hmotami jeho

sakrálních staveb vytváří ušlechtilou monumentální architekturu, tak jako například na kostele v Chodově.

Dynamismus je v jeho díle reprezentován především drobnými hrami, které sice nepracují s komplexní dynamikou jako díla K. Dientzenhofera, ale dodávají stavbám drobné akcenty, kterými svou jednoduchou architekturu povyšuje na vyšší úroveň. Jednotlivé dynamické momenty lze v Braunbockově díle rozdělit na strukturální a čistě formální.

Strukturální dynamiku, kterou mohl Braunbock obdivovat u svého dlouholetého společníka K. Dientzenhofera můžeme vidět na jeho sakrálních stavbách. Použití motivu bicentrály v kostele sv. Petra a Pavla v Mnichově svědčí o pochopení základních principů dynamické architektury. Za stejně důležité můžeme považovat i konstrukční řešení klenební placky na prostoru s výrazně okosenými rohy. Průběžný samostatný oblouk, který do klenby poprvé doplnil pravděpodobně K. Dientzenhofer v předprostoru suterénu kaple Zemřelých v Chlumu Svaté Máří, Braunbock pojal za svůj a několikrát jej na svých stavbách invenčně použil.

Tyto dynamické prvky umí Braunbock přejímat i z jiných zdrojů než z Dientzenhoferovské architektury. Dynamická křivka úseku pláště mezi vstupní rizalitem a lodí kostela v Kynšperku, která v konvexně-konkávních vlnách odpovídá umístění schodiště, má formálně blízko k nárožím zámku v Rudolticích u Lanškrouna, vyprojektovaném D. Martinellim okolo roku 1698.

Mnohem oblíbenější v Braunbockově tvorbě byla ale dynamika formálního charakteru. Tento způsob práce byl u stavitelů v druhé a třetí desítky 18. století běžný. Objevuje se například u litoměřického Oktaviána Broggia či plzeňského Jakuba Augustona. Zatímco Broggio se snaží logickým vrstvením řady architektonických prvků vytvořit dojem dynamicky komponovaného prostoru a Auguston propojuje dynamicky utvářené prostory do logických formálních celků, Braunbock se svou dynamickou složkou nesnaží stavbě dominovat. Dynamické prvky komponuje v symbióze s minimalistickým cítěním. Tak můžeme sledovat například čistě formální oválné vyboulení fasády kostela v Chodově, které nemá návaznost na vnitřní prostor, ale v koncepci fasády má své důležité místo. Stejně tak formální řešení křivky boční stěny lodi kostela v Lokti nemá vzhledem k plochému stropu logický důvod, ale v kombinaci se štukaturou stropu, dořikává, že máme

interiér vnímat jako bicentrálu. Použití oválů na některá nečekaná místa, jako na vstup do krypty kostela v Kynšperku, nebo na střední pilíř schodiště kostela v Mnichově, pak můžeme nazývat již čistě formální hrou, která však má precedens i v tvorbě K. Dientzenhofera. Vždyť právě oválné vstupy do krypty nalezneme v Chlumu Svaté Máří.

S architektonickou hravostí souvisí i motivy, jenž mají blízko k tvorbě J. B. Santiniho. Braunbockova práce s vrstvami na fasádách kostelů v Mnichově a Kynšperku a na probošství v Chlumu Svaté Máří ukazuje relativizaci a hru s plány podobně, jako oslabená nároží radnice v Mnichově a zámku v Bečově. Schopnost pracovat v mělkých plánech, které se v konkrétních momentech, tak jako na presbytáři v Kynšperku nebo na lodi kostela v Mnichově, nelogicky protnou, ukazuje jemnost a cit s jakým byl Braunbock schopen pláště svých staveb navrhovat.

S osobní invencí také jistě souvisí i „gotické reminiscence“, které můžeme nalézt na kostele v Kynšperku, především motiv uskočeného soklu, který najdeme na řadě gotických kostelů. Absolutní osobní invencí s až neuvěřitelnou mírou hravosti jsou do zdi negativně vybrané portály radnice v Mnichově, které v dobové architektuře jen těžko hledají paralelu. Svým pojetím spíše odpovídají logice středověkých ústupkových portálů.

Braunbockova tvorba tak podle nových zjištění plně ob stojí v dobovém kontextu první třetiny 18. století. Braunbock nebyl jen pouhým Dientzenhoferovým polírem a podprůměrným stavitelem. Tato pozoruhodná osobnost do své tvorby abstrahovala řadu zajímavých prvků a dokázala je invenčně syntetizovat do svého vlastního osobitého architektonického stylu.

Shrnutí

Postava barokního stavitele Wolfganga Braunbocka stála doposud na okraji badatelského zájmu. Tato monografická práce je tak doposud prvním uceleným pohledem do dané problematiky. Fenomén jeho architektonické tvorby je představen ve světle dosavadního bádání i nového výzkumu. Životní běh, stavební realizace a východiska práce stavitele Braunbocka jsou dány do souvislostí barokní architektury v Čechách první třetiny 18. století.

Barokní architektura v karlovarském regionu získala v postavě W. Braunbocka silnou osobnost, která dokázala překonat období kvalitativního útlumu raného karlovarského baroka. Braunbock přichází v regionu se silným architektonickým názorem, který byl mimořádně vlivný. Díky tomuto základu mohli pozdě barokní stavitelé v regionu pracovat s v duchu dynamické tradice vrcholně barokní architektury.

Wolfgang Braunbock, rodák z Miesbachu v Horním Bavorsku, měl na počátku své kariéry mnoho společného s jeho slavnějším krajanem Kryštofem Dientzenhoferem. Také počátek jeho stavitelské dráhy je, pokud můžeme soudit, spojen s rodinou Dientzenhoferů. Když roku 1690 přichází Braunbock do Čech, pracuje jako polír na Dientzenhoferových realizacích pro kláštery v Teplé a Chlumu Svaté Máří. Ještě během 90. let se v Čechách usazuje natrvalo a stává se měšťanem v Teplé. Po roce 1700 začíná Braunbock realizovat také první práce podle vlastních plánů, jako například kostel sv. Jana Křtitele ve Skalné. Dále ale zůstává v těsném kontaktu s Kryštofem Dientzenhoferem, se kterým jej pravděpodobně pojilo dlouholeté přátelství. Po roce 1715 staví stále častěji dle vlastních plánů a vrcholem jeho tvorby je skupina kostelů z 20. let 18. století.

I východiska Braunbockovy tvorby jsou pevně spojena s architektonickým dynamismem tvorby Kryštofa Dientzenhofera. Do svých vlastních projektů vkládá prvky naučené při profesi políra i řadu dalších, v té době progresivních, motivů. Braunbock ale nepodléhá jen módní vlně dynamismu, jeho tvorba dynamickou zkušenost poučeně transformuje. V kombinaci s prvky minimalismu, motivy přejatými z repertoáru J. B. Santiniho a vlastní invence, vzniká zajímavá architektura, která plně ob stojí v dobovém srovnání.

Résumé

Until recently, Wolfgang Braunbock's work has not been researched in greater detail. Thus, this monograph provides the first comprehensive perspective on the given topic. The phenomenon of Braunbock's architectonic work is introduced in the light of both previous and contemporary research. Braunbock's lifetime, the buildings he constructed and his approach to architectonic work are contextualized within the Baroque architecture in Bohemia during the first third of 18th century.

Braunbock was a distinctive figure in the Baroque architecture in Karlovy Vary Region, as he was able to enhance the quality of the local architecture, after a period of quality decline during the early Baroque era. Braunbock came in the region with distinctive architectonic views, having an exceptional impact. Thanks to this foundation, the regional builders of the late Baroque were able to work within the dynamic tradition of Baroque architecture at its height.

Wolfgang Braunbock was born in Miesbach in Upper Bavaria and at the beginning of his career he had a lot in common with Christoph Dientzenhofer, his more famous compatriot. According to the available resources, the beginning of his building career is associated with the Dientzenhofer family as well. When Braunbock arrived in Bohemia in 1690, he worked as a construction manager in Dientzenhofer's projects for the monasteries in Teplá and Chlum Svaté Máří. As early as 1690s, Braunbock settled in Bohemia permanently and became a burgher in the town of Teplá. After 1700 Braunbock started to construct first buildings according to his own designs, such as St. John the Baptist Church in Skalná. Nevertheless, he remained in close contact with Christoph Dientzenhofer, presumably a lifelong friend. After 1715, Braunbock increasingly often constructed buildings according to his own designs, the highlight of his work being a group of churches from 1720s.

Not only the actual career but also his artistic approach is firmly associated with the architectonic dynamism of Christoph Dientzenhofer's creations. In his own projects, Braunbock applied both the features he learned as a construction manager and a variety of other motifs, then considered progressive. However, Braunbock did not succumb to the trending dynamism, his work being an erudite transformation of the dynamic experience. Combining minimalist features, motifs adopted from J. B. Santini's repertoire and his own

invention, Braunbock created interesting architecture which has proved its quality, compared to other works of the era.

Literatura a použité zdroje

Články

ADAMCOVÁ 2014 — Kateřina ADAMCOVÁ: Geneze a proměny mariánských, trojičních a dalších světeckých sloupů a pilířů období baroka v Čechách. In: *Průzkumy památek* XXI, 2014, 89–110

BACHTÍK/MACEK/OULÍKOVÁ/PRIKNEROVÁ 2016 — Jakub BACHTÍK / Petr MACEK / Petra OULÍKOVÁ / Pavla PRIKNEROVÁ: Poutní areál v Chlumu sv. Máří. Významná památka na hranicích Čech. In: *Průzkumy památek* XXIII, 2016, 3–44

CIRGLOVÁ 2000 — Kateřina CIRGLOVÁ: Sloup Nejsvětější Trojice v Teplé. In: *Průzkumy památek* VII, 2000, 105–111

HORYNA 2004 — Mojmír HORYNA: Barokizace pasovského dómu. Luragovo dílo na rozhraní raného a vrcholného baroka a česká architektura kolem roku 1700. In: *Umění* LII, 2004, 218–230

HRADEC 1933 — Josef HRADEC: Chlum sv. Máří v rozkvětu. In: *Od Karlova mostu* VI, 1933, 63–69

JIRKA 1974 — Antonín JIRKA: Jan Santini a Jean Baptiste Mathey. Kapitola ze společné tematiky. In: *Umění* XXII, 1974, 261–273

NAŇKOVÁ 1976 — Věra NAŇKOVÁ: Na okraj dvou článků o barokní architektuře v Čechách. In: *Umění* XXIV, 1976, 119–146

NAŇKOVÁ 1980 — Věra NAŇKOVÁ: Barokní architektura v západních Čechách. In: *Umění* XXVIII, 1980, 22–55

RYŠAVÝ 2004 — Vratislav RYŠAVÝ: Ještě k „neznámému západočeskému architektovi“. In: *Zprávy památkové péče* LXIV, 2004, 459–461

RYŠAVÝ 2010 — Vratislav RYŠAVÝ: Stavba tzv. Dolního nebo Nového zámku v Bečově nad Teplou. In: *Castellologica Bohemica* XII, 2010, 369–384

SÁDLO 1932 — Vojtěch SÁDLO: Kostel v Kynšperku n. Ohří. In: *Od Karlova mostu* V, 1932, 148–153

SÁDLO 1953 — Vojtěch SÁDLO: Kostel na Chlumu sv. Máří. In: *Zprávy památkové péče* XIII, 1953, 225–238

STEFAN 1926–27 — Oldřich STEFAN: Příspěvky k dějinám české barokní architektury. O slohové podstatě centrálních staveb u Kil. Ign. Dientzenhofera. In: *Památky archeologické* XXXV, 1926–27, 468–543

SOUKUP 2015 — Jan SOUKUP: Novostavba výrobní v opatství Nový Dvůr. In: *Časopis stavebnictví* IX, 2015, 20–22

ŠVÁCHA 1989 — Rostislav ŠVÁCHA: Kryštof Dientzenhofer a český dějepis umění. In: Umění XXXVII, 1989, 506–518

VILÍMKOVÁ 1978 — Milada VILÍMKOVÁ: Marginalia k architektonické tvorbě 1. poloviny 18. století. Kryštof Dientzenhofer – Jan Blažej Santini – Kilián Ignác Dientzenhofer. In: Umění XXVI, 1978, 414–436

WACHSMANOVÁ 1946 — Viktorie WACHSMANOVÁ: Život a dílo Abrahama Leuthnera. In: Památky archeologické XXXII, 1946, 15–60

Publikace

ADAMCOVÁ/NEJEDLÝ/SLÍŽKOVÁ/ZAHRADNÍK 2004 — Kateřina ADAMCOVÁ / Vratislav NEJEDLÝ / Zuzana SLÍŽKOVÁ / Pavel ZAHRADNÍK: Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Karlovarském kraji. Okresy Cheb, Karlovy Vary a Sokolov. Praha 2004

BĚLOHLÁVEK 1985 — Miloslav BĚLOHLÁVEK: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl 4. Západní Čechy. Praha 1985

BĚLOHLÁVEK 2018 — Miloš BĚLOHLÁVEK: Chodovská kostelní krypta. Chodov 2018

BLAŽÍČEK 1958 — Oldřich Jakub BLAŽÍČEK: Sochařství baroku v Čechách. Praha 1958

BUCHTELE/ŠVANDRLÍK 2012 — Zdeněk BUCHTELE / Richard ŠVANDRLÍK: Objevy a zajímavosti v okolí Mariánských Lázní. Část III. Velká Hleďsebe 2012

ČERNÝ 2011 — Zbyněk ČERNÝ (ed.): Skalná – Wildstein – Vildštejn. Kapitoly z dějin města. Cheb 2011

ČERNÝ 2013 — Zbyněk ČERNÝ: Eliáš Dollhopf. Barokní malíř západních Čech. Sokolov 2013

DČVU II/2 — Dějiny českého výtvarného umění II/2. Od počátku renesance do závěru baroka. Jiří DVORSKÝ / Eliška FUČÍKOVÁ (ed.). Praha 1989

Dientzenhofer 1989 — Kilián Ignác Dientzenhofer a umělci jeho okruhu (kat. výst.). Mojmír HORYNA (ed.). Praha 1989

Dientzenhofer 2005 — Kryštof Dientzenhofer. 1655–1722 (kat. výst.). Mojmír HORYNA (ed.). Praha 2005

DURDÍK 1999 — Tomáš DURDÍK: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha 1999

FRANZ 1962 — Heinrich Gerhard FRANZ: Bauten und Baumeister der Barockzeit in Böhmen. Leipzig 1962

GIRSA/HANZL/MICHOINOVÁ/WIZOVSKÝ 2009 — Václav GIRSA / Miloslav HANZL / Dagmar MICHOINOVÁ / Tomáš WIZOVSKÝ: Hrad Bečov. Projekt konzervace a prezentace. Praha 2009

GNIRS 1927 — Anton GNIRS: Topographie der Historischen und Kunst-Denkmale in Böhmen von der Urzeit bis zur Mitte des XIX. Jahrhunderts. XLIII. Der Politische Bezirk Elbogen. Prag 1927

GNIRS 1928 — Anton GNIRS: Elbogen bei Karlsbad. Eine Geschichte der Alten Bauten der Denkmale und des Kunsthandwerks in dieser Stadt. Elbogen 1929

GNIRS 1932 — Anton GNIRS: Topographie der Historischen und Kunstgeschichtlichen Denkmale in den Bezirken Tepl und Marienbad. Augsburg 1932

GNIRS 1996 — Anton GNIRS: Topographie der Historischen und Kunstgeschichtlichen Denkmale in dem Bezirke Karlsbad. München 1996

GURLITT 1889 — Cornelius GURLITT: Geschichte des Barockstiles und des Rococo in Deutschland. Stuttgart 1889

Historická architektura — Historická architektura. Věda. Výzkum. Praxe. Sborník k počtě Milana Pavlíka. Jiří JIROUTEK / Miloš KRUML / Martin KUBELÍK (ed.). Praha 1995

HLINOMAZ 2003 — Milan HLINOMAZ: Klášter premonstrátů Teplá. Karlovy Vary 2003

HORYNA / KUČERA 1998 — Mojmír HORYNA / Jaroslav KUČERA: Dientzenhoferové. Praha 1998

HSK 1955 — Historický sborník Karlovarska. Karel NEJDL (ed.). Karlovy Vary 1955

KAMPER / WIRTH 1908 — Jaroslav KAMPER / Zdeněk WIRTH: Soupis památek historických a uměleckých v Království Českém od pravěku do počátku XIX. století. XXX. Politický okres stříbrský. Praha 1908

KAŠIČKA/NECHVÁTAL 1983 — František KAŠIČKA / Bořivoj NECHVÁTAL: Locket. Praha 1983

KOCOUREK 2003 — Jaroslav KOCOUREK: Český atlas. Západní Čechy. Praha 2003

KUMPERA 2003 — Jan KUMPERA: Západní Čechy od A do Z. Historie, památky, příroda. 2., rozšířené vydání, Praha/Plzeň 2003

KUMPERA 2005 — Jan KUMPERA: Osobnosti a Západní Čechy. 1. Díl. Do poloviny 19. století. Praha 2005

KUČA/ZEMAN 2006 — Karel KUČA / Lubomír ZEMAN: Památky Karlovarského kraje. Koncepce památkové péče v Karlovarském kraji. Karlovy Vary 2006

MACEK/BIEGEL/BACHTÍK 2015 — Petr MACEK / Richard BIEGEL / Jakub BACHTÍK (ed.): Barokní architektura v Čechách. Praha 2015

O životě a umění — O životě a umění. Listy z jaroměřické kroniky 1700–1752. Alois PLICHTA (ed.). Jaroměřice nad Rokytou 1974

PELANT 1984 — Jan PELANT: Města a městečka Západočeského kraje. Stručné dějiny, současnost a výběrová bibliografie 129 míst. Plzeň 1984

- PRÖKL 1877 — Vinzenz PRÖKL: Eger und das Egerland. Falkenau a/d. Eger 1877
- PVZ — Památkový ústav v Plzni. Výroční zpráva 1999. Plzeň 2000
- Praha na úsvitu — Praha na úsvitu nových dějin. Emanuel POCHE (ed.). Praha 1988
- PROKOP 1997 — Vladimír PROKOP: 200 osobností Sokolovska od renesance po současnost. Sokolov 1997
- PROKOP/SMOLA 2009 — Vladimír PROKOP / Lukáš SMOLA: Biografický lexikon sokolovského regionu. Sokolov 2009
- PROKOP/SMOLA 2014 — Vladimír PROKOP / Lukáš SMOLA: Sokolovsko. Umění, památky a umělci do roku 1945. Sokolov 2014
- RAZÍM/MACEK 2011 — Vladislav RAZÍM / Petr MACEK (ed.): Zkoumání historických staveb. Praha 2011
- SEDLÁČEK 1998 — August SEDLÁČEK: Místopisný slovník historický království českého. Praha 1998
- SCHALLER 1785 — Jaroslaus SCHALLER: Topographie des Königsreichs Böhmen. Zweyter Theil. Ellbogner Kreiss. Prag 1785
- SMKK 19 — Sborník muzea Karlovarského kraje. 19 (2011). Zbyněk ČERNÝ (ed.). Cheb 2011
- SPFFBU F14–15 — Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F14–15. Jaroslav BURIAN (ed.). Brno 1971
- SPFFBU F16 — Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F16. Jaroslav BURIAN (ed.). Brno 1973
- SPFFBU F19–20 — Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F19–20. Josef ČEŠKA (ed.). Brno 1977
- ŠVANDRLÍK/BUCHTELE 2010 — Richard ŠVANDRLÍK / Zdeněk BUCHTELE: Mnichov. Městečko u Mariánských Lázní. Mariánské Lázně 2010
- ŠORM/KRAJČA 1939 — Antonín ŠORM / Antonín KRAJČA: Mariánské sloupy v Čechách a na Moravě. Příspěvky k studiu barokní kultury. Praha 1939
- TOMAN 1947 — Prokop TOMAN: Nový slovník československých výtvarných umělců. A–K. Praha 1947
- TYL 1947 — Karel Heřman TYL: Klášter Teplá. Plzeň 1947
- UPČ 1977 — Umělecké památky Čech. A–J. Emanuel POCHE (ed.). Praha 1977
- UPČ 1978 — Umělecké památky Čech. K–O. Emanuel POCHE (ed.). Praha 1978
- UPČ 1980 — Umělecké památky Čech. P–S. Emanuel POCHE (ed.). Praha 1980

- UPČ 1982 — Umělecké památky Čech. T–Ž. Emanuel POČHE (ed.). Praha 1982
- UPP 1999 — Umělecké památky Prahy. Malá Strana. Pavel VLČEK (ed.). Praha 1999
- ÚLOVEC 1998 — Jiří ÚLOVEC: Hrady, zámky a tvrze na Chebsku. Cheb 1998
- VILÍMKOVÁ 1986 — Milada VILÍMKOVÁ: Stavitelé paláců a chrámů. Kryštof a Kilián Ignác Dientzenhoferové. Praha 1986
- VLASÁK 2005 — Vladimír VLASÁK: Dějiny obce Chlum Svaté Máří. Chlum Svaté Máří 2005
- VLASÁK/VLASÁKOVÁ 2004 — Vladimír VLASÁK / Eva VLASÁKOVÁ: Dějiny města Lokte. Locket 2004
- VLČEK 1996 — Pavel VLČEK: Encyklopedie českých zámků. Praha 1996
- VLČEK 1999 — Pavel VLČEK: Ilustrovaná encyklopedie českých zámků. Praha 1999
- VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 1997 — Pavel VLČEK / Petr SOMMER / Dušan FOLTÝN: Encyklopedie českých klášterů. Praha 1997
- VSK 1961 — Na západní výspě. Vlastivědný sborník Karlovarska. Václav BRAŠNA (ed.). Plzeň 1961
- ŽIŽKA 2018 — Jan ŽIŽKA: Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách. Praha 2018²

Statě v kolektivních publikacích, slovníková hesla

- BIEGEL 2015 — Richard BIEGEL: Architektonický předěl v díle Jeana Baptisty Matheye. In: MACEK/BIEGEL/BACHTÍK 2015, 152–179
- BIEGEL/MACEK 2015 — Richard BIEGEL / Petr MACEK: Mnohotvará architektura Kiliána Ignáce Dientzenhofera. In: MACEK/BIEGEL/BACHTÍK 2015, 419–471
- JIRKA 1973 — Antonín JIRKA: J. B. Mathey und einige Fragen der böhmischen Architektur um 1700. In: SPFFBU F16, 131–153
- FIDLER 1977 — Petr FIDLER: Příspěvky ke slovníku umělců a řemeslníků na Moravě v 17. a 18. století. II. In: SPFFBU F19–20, 127–137
- KOZÁK 1955 — Ladislav KOZÁK: Západočeské barokní sloupy sv. Trojice. In: HSK 1955, 93–123
- KOZÁK 1961 — Ladislav KOZÁK: Západočeské barokní architektury a morové sloupy trinitátní. In: VSK 1961, 114–145
- MACEK 2015 — Petr MACEK: Regionální stavitelé první třetiny 18. století. In: MACEK/BIEGEL/BACHTÍK 2015, 398–409
- MACEK/BACHTÍK 2015 — Petr MACEK / Jakub BACHTÍK: Radikálně dynamická skupina a Kryštof Dientzenhofer. In: MACEK/BIEGEL/BACHTÍK 2015, 248–287

- NAŇKOVÁ 1989a — Věra NAŇKOVÁ: Chronologický seznam díla Kiliána Ignáce Dientzenhofera. In: Dientzenhofer 1989, 43–53
- NAŇKOVÁ 1989b — Věra NAŇKOVÁ: Architektura vrcholného baroka v Čechách. In: DČVU II/2, 391–454
- NAŇKOVÁ 1996 — Věra NAŇKOVÁ: Braunbock. In: Allgemeines Künstler-Lexikon XIV. Leipzig 1996, 15
- NAŇKOVÁ 2004a — Věra NAŇKOVÁ: Braunbock. Johann Wolfgang Leonhard. In: Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha 2004, 80–81
- NAŇKOVÁ 2004b — Věra NAŇKOVÁ: Braunbock. Johann Andreas. In: Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha 2004, 80
- NAŇKOVÁ/HORYNA/VILÍMKOVÁ 1988: Věra NAŇKOVÁ / Mojmír HORYNA / Milada VILÍMKOVÁ: Umění baroka. Architektura. In: Praha na úsvitu, 283–429
- PLICHTA 1974: Alois PLICHTA: Historické základy jaroměřického baroka. In: O životě a umění, 21–352
- RYŠAVÝ 2000 — Vratislav RYŠAVÝ: K otázce „neznámého západočeského barokního architekta“. In: PVZ, 121–123
- ŘEHOVÁ 1971 — Eva ŘEHOVÁ: De l'origine des constructions du groupe radical baroque de Bohême. Santini Aichl contra Christophe Dientzenhofer. In: SPFFBU F14–15, 207–233
- VILÍMKOVÁ 1989 — Milada VILÍMKOVÁ: Kilián Ignác Dientzenhofer. Život a dílo. In: Dientzenhofer 1989, 11–26
- VLČEK 1995 — Pavel VLČEK: Stavitel Kryštof Dientzenhofer. In: Historická architektura, 201–212
- ZAHRADNÍK 2011 — Pavel ZAHRADNÍK: Stavební dějiny premonstrátského kláštera Teplá. I. část. In: SMKK 19, 7–72

Rukopisy a nepublikované texty

- MACEK/EBEL 1987 — Petr MACEK / Martin EBEL: Sokolov kapucínský klášter. Stavebně historický průzkum. Praha 1987
- BĚLOHLÁVEK 2015 — Miloš BĚLOHLÁVEK: Kostel svatého Vavřince. Církevní dějiny Chodova a kulturně-stavební historie kostela svatého Vavřince. Chodov 2015

Internetové zdroje

RYŠAVÝ 2019 — Vratislav RYŠAVÝ: Zámek s areálem. In: Plzeňský kraj, <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/relics.asp?IngPamatka=948866>, vyhledáno 8. července 2019

Diplomové a disertační práce

BULKOVÁ 2012 — Martina BULKOVÁ: Kostely tepelského panství (diplomová práce na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni). Plzeň 2012

JANSTOVÁ 2014 — Kristýna JANSTOVÁ: Umělecký mecenát kláštera Teplá během 18. století. Sochařská díla a jejich význam (disertační práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity). Brno 2014